

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Martin Šiplák

**Nauka o svátosti Eucharistie
v magisteriálních dokumentech od
II. vatikánského koncilu do současnosti**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Tomáš B. Mohelník, OP., Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 11. dubna 2013

Martin Šiplák

Bibliografická citace

Nauka o svátosti Eucharistie v magisteriálních dokumentech od II. vatikánského koncilu do současnosti [rukopis] : diplomová práce / Martin Šiplák ; vedoucí práce: Benedikt Mohelník. -- Praha, 2013. -- 84 s.

Anotace

Diplomová práce *Nauka o svátosti Eucharistie v magisteriálních dokumentech od II. vatikánského koncilu do současnosti* pojednává nejprve o Druhém vatikánském koncilu, kde se zpočátku zabývá vybranými články z jednotlivých konstitucí, které se zásadním způsobem podílely na utváření a objasnění eucharistické nauky. Z důvodu uceleného obrazu nejsou ponechány stranou ani jednotlivé dekrety (1. kapitola). Eucharistická nauka po Druhém vatikánském koncilu je členěna podle pontifikátů, jimiž se dále zabývají následující kapitoly (2.–4. kapitola). Každá kapitola pojednává pouze o nejdůležitějších dokumentech daného období. U každého dokumentu je zprvu představena struktura a poté následuje výklad eucharistické nauky, který ukazuje na účinky této svátosti (pramen a vrchol veškerého jednání, jednota církve a věřících). Základními otázkami jsou: Proč byl daný dokument napsán? Kdo jej napsal? Na co reagoval? Hlavním cílem práce je ukázat na nepřetržitost církevní nauky, jež pojednává o eucharistii. Církev totiž nelze rozdělit na před- a pokoncilní.

Klíčová slova

Eucharistie, Církev, mše svatá, svátost, jednota, víra, kněžství

Abstract

The thesis *Teaching of the Eucharist sacrament in Magisterial documents from 2nd Vatican council to present* at first, concerns with the Second Vatican Council, where, first of all, deals with the selected paragraphs from the particular constitutions, which participated essentially on the formation and elucidation of the eucharistic dogma. For the reason of coherent image, not a single decree was left behind (1st chapter). The teachings on the eucharist after the Second Vatican Council is divided according to the pontificates, those are an interest of the following chapters (2nd – 4th chapter). Each chapter deals only with the most important documents of the period. At first, the structure for every document is presented and after that follows a commentary on the eucharistic teachings, that indicates effect of this sacrament (the source and the summit of all the action; the unity of church and faithful). The fundamental questions are: Why was the given document written? Who wrote it? On what did an author reacted? The main goal of the work is to show the continuous church teachings on the eucharist. For the church can not be divided in the pre- and post-conciliar.

Keywords

Eucharist, the Church, holy mass, sacrament, unity, faith, priesthood

Počet znaků (včetně mezer): 159 311

Poděkování

Na tomto místě bych chtěl zejména poděkovat svému vedoucímu diplomové práce Benediktu Mohelníkovi, OP., Th.D. za jeho podporu, čas a mnoho cenných rad při vedení diplomové práce. Dále bych rád poděkoval svým spolubratrům, rodičům a přátelům za morální podporu při studiu.

Obsah

Úvod	7
1. II. vatikánský koncil	8
1.1. Konstituce o posvátné liturgii Sacrosanctum Concilium.....	9
1.2. Věřoučná konstituce o Církvi Lumen gentium.....	24
1.3. Pastorální konstituce o Církvi v dnešním světě Gaudium et spes	39
1.4. Dekrety II. vatikánského koncilu.....	42
1.5. Shrnutí Druhého vatikánského koncilu.....	45
2. Pontifikát Pavla VI.	49
2.1. Encyklika Mysterium fidei	49
2.2. Instrukce o kultu k tajemství Eucharistie Eucharisticum mysterium.....	53
2.3. Motu proprio Sollemnis professio fidei	55
2.4. Apoštolská konstituce vyhlášující Římský misál obnovený podle rozhodnutí II. vatikánského sněmu	57
2.5. Shrnutí pontifikátu Pavla VI.	60
3. Pontifikát Jana Pavla II.	62
3.1. Codex Iuris Canonici	62
3.2. Catechismus Catholicae Ecclesiae.....	64
3.3. Encyklika Ecclesia de Eucharistia	66
3.4. Instrukce Redemptionis sacramentum	70
3.5. Apoštolský list Mane nobiscum Domine.....	72
3.6. Shrnutí pontifikátu Jana Pavla II.	74
4. Pontifikát Benedikta XVI.	75
4.1. Apoštolská exhortace Sacramentum caritatis	75
4.2. Compendium Eucharisticum.....	76
4.3. Shrnutí pontifikátu Benedikta XVI.	77
Závěr.....	79
Seznam použitých zkratk	81
Seznam pramenů a literatury	82

Úvod

Již je to víc jak padesát let, co byl zahájen II. vatikánský koncil. Sněm nedefinoval žádné nové dogma, což ovšem jistě neznamená, že církevní nauka zůstala stranou. Tento koncil byl koncilem pastorálním, chtěl tedy na prvním místě pečovat o lidi. Mezi témata, jež chtěli koncilní otcové nově předložit současnému člověku, patřila také eucharistická nauka. Znamená však zmíněná novost nerespektování předcházející tradice církevního učení a v čem spočívá její přizpůsobení?

Tématem této diplomové práce je eucharistická nauka na II. vatikánském koncilu až do současnosti (2010). Hodlám v ní předložit pojetí Eucharistie počínaje posledním ekumenickým sněmem, jehož účastníci jej chtěli formulovat přístupně pro moderního člověka. Text práce sleduje chronologickou linii od konání koncilu dále podle jednotlivých pontifikátů Petrových nástupců.

V jednotlivých kapitolách budu analyzovat významné dokumenty, zásadně ovlivňující nebo pojednávající o eucharistické nauce římskokatolické církve, přičemž se zaměřím na důvody jejich vzniku, obsah a hlavní přínos.

1. II. vatikánský koncil

Když se vysloví „II. vatikánský koncil“ v nemálo věřících, zvláště mezi klérem, toto slovní spojení vyvolává značné emoce, ať už kladné či záporné. Domnívám se, že negativní emoce jsou vyvolané celkovým nepochopením koncilu. Josef Ratzinger, svého času jako prefekt Kongregace pro nauku víry, uvedl ve své knize *O víře dnes*, že kdo neuznává II. vatikánský koncil, neuznává ani žádný předchozí koncil, protože koncily existují jako jednota. Církev nelze rozdělit na Církev, která byla před koncilem a Církev, která vznikla po koncilu. Církev je jedna a ta samá od založení Kristem, až po druhý slavný Kristův příchod.¹

V rámci své práce se zaměřím na vývoj a formování eucharistické nauky na II. vatikánském koncilu. Kritickým způsobem bych chtěl zhodnotit vývoj stěžejních článků v jednotlivých koncilních dokumentech. Na počátku si kladu otázku: odkud byly převzaté materiály na přípravu koncilních textů, a na co se během formování dokumentů koncilní otcové odvolávali?

V této práci budu pracovat pouze se schémata, o kterých se hlasovalo na koncilu. Předpřípravné a přípravné části nechám stranou, z technického hlediska není možné, abych se jimi zabýval. Jednotlivé dokumenty jako celky, se vyvíjely v několika pracovních schématech.² Největší změny vždy vznikaly mezi prvním a druhým schématem a mezi druhým a třetím schématem. O čtvrtém schématu se pouze hlasovalo.

Eucharistická nauka, která je tématem této práce, je velmi široký a obsáhlý pojem, proto se zaměřím jen a pouze na hlavní články v jednotlivých dokumentech, které jsou z hlediska nauky o Eucharistii nepostradatelné. U těchto článků, ještě dříve než se budu zabývat samotnou studií, umístím koncilní text daného článku pod nadpis z důvodu lepší orientace v textu.

Zbylé články, kde eucharistická nauka netvoří hlavní téma, či se tato nauka opakuje, v závěru dané části shrnu z důvodu uceleného obrazu. Z metodologického hlediska nejprve pojednám o jednotlivých konstitucích a poté o dekretech, které se daným

¹ Srov. RATZINGER, Joseph. *O víře dnes*. v MCM 1. vydání. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998, s. 23.

² U jednotlivých dokumentů se počet schémat liší.

problémem zabývají. Jednotlivé dokumenty jsou seřazeny chronologicky tak, jak byly na koncilu postupně schvalovány.

1.1. Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*

Než se zaměřím na samotné články této konstituce, stručně vylíčím genezi základu tohoto dokumentu a jeho vývoj na koncilu.

Konstituce o posvátné liturgii má 130 článků a dodatek o reformě kalendáře a je rozdělena do 7 kapitol. Počet jejích článků je téměř dvojnásobný ve srovnání s věroučnou konstitucí o Církvi *Lumen gentium*. Co se objemu textu týče je poloviční ve srovnání s množstvím textu konstituce *Lumen gentium*. Důvod tohoto nepoměru spočívá v tom, že liturgická konstituce je složená s krátkých úderných článků, které podávají jednotlivé instrukce, zatímco konstituce o Církvi nám předkládá souvislý vyklad.

Samotná předloha této konstituce byla k dispozici 13. ledna 1962,³ tedy devět měsíců před zahájením koncilu. Od 22. října 1962 se jednalo o jednotlivých tématech. Jednotlivé změny se zpracovávaly do května 1963. Poté začalo hlasování o jednotlivých kapitolách. Závěrečné hlasování o celém schématu proběhlo 22. listopadu 1963. K papežskému schválení a slavnostnímu vyhlášení došlo 4. prosince 1963.⁴

Kdybychom hledali stěžejní místa eucharistické nauky v tomto dokumentu, určitě bychom neměli vynechat první dvě kapitoly. První kapitola pojednává o všeobecných zásadách týkajících se posvátné liturgie a druhá kapitola se zcela věnuje tajemství Eucharistie. Za nosné, co se eucharistické nauky týče, považuji články 6, 7, 47 a 48. Těmto místům budu věnovat podrobnější studii. Zatímco zbývající články 49, 55, 56 a 57 mají spíše praktický ráz. I tyto však zmíním, abych zachytil co nejkomplexněji eucharistickou nauku v tomto dokumentu.

1.1.1. Článek 6

„Jako Otec poslal Krista, tak Kristus poslal apoštoly a naplnil je Duchem svatým. Měli hlásat evangelium všemu stvoření a zvěstovat, že nás Boží Syn svou smrtí a svým zmrtvýchvstáním vysvobodil ze satanovy moci a od smrti a převedl do Otcova království. Hlásané dílo spásy však měli také uskutečňovat obětí a svátostmi, které jsou ohniskem všeho liturgického života. Tak křest zapojuje lidi do Kristova velikonočního tajemství: s ním umírají, s ním jsou pohřbeni a s ním i vzkříšeni. Přijímají ducha

³ KACZYNSKI, Reiner. *Herders theologischer Kommentar zum Zweiten vatikanischen Konzil*, 2. svazek. Freiburg: Herder, 2004, s. 46. Dále jen KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*.

⁴ *Tamtéž*, s. 52.

synovství, „a proto můžeme volat: ‘Abba, Otče!’“ (Řím 8,15), a tak se stávají pravými ctiteli, jaké hledá Otec. Podobně, kdykoli přijímají večeři Páně, zvěstují smrt Páně, dokud Pán nepřijde. Proto již v den letnic, kdy se Církev ukázala světu, „byli pokřtěni“ ti, kdo „přijali slovo“ Petrovo. A „setrvali v apoštolském učení, v bratrském společenství, v lámání chleba a v modlitbách (...) chválili Boha a těšili se všeobecné oblibě“ (Sk 2,41–47).

Od té doby se Církev nikdy nepřestala shromažďovat k slavení velikonočního tajemství. Přitom předčítala, „co se ve všech částech Písma vztahuje na Krista“ (Lk 24,27), „slavila Eucharistii, v níž „se představuje jeho vítězství a triumf nad smrtí“, a zároveň vzdávala díky „Bohu za jeho nevýslovný dar“ (2 Kor 9,15) v Kristu Ježíši „k chvále jeho slávy“ (Ef 1,12), v síle Ducha svatého.“

Církev, když slaví liturgii, dělá to, co ji přikázal samotný Kristus a pokračuje v díle spásy. A právě tento článek se zabývá tím, jak se dílo spásy naplňuje. Původní schéma, o kterém otcové koncilu diskutovali a do jisté míry postupem času upravili, vypadalo následovně.

Text začínal pojednáním o poslání Syna Otcem, který ustanovil svátosti Církve a poslal apoštoly a jejich následovníky, nejen hlásat evangelium všemu stvoření, ale také, že dílo spásy, které hlásal, má pokračovat,⁵ a to prostřednictvím křtu a ostatních svátostí, kolem nichž se odehrává celý liturgický život. Křtem jsme vtaženi do Kristova velikonočního tajemství, jsme přijati za syny a stávají se z nás praví ctitelé Otce. Když Církev slaví Eucharistii, uskutečňuje oběť Páně, dokud on nepřijde.⁶ Koncilní otcové na závěr uvádějí odkaz na Sk 2,41–47. Petr v den Letnic vystoupil, hlásal slovo Boží a ti, kteří ho přijali, byli pokřtěni a lámali chléb. Otcové zdůrazňují na samém závěru, že nikdy potom nepřestal být Kristus ve společenství Církve, při oslavě velikonočního tajemství, které se koná při slavení Eucharistie, jímž je zdůrazněn triumf a vítězství nad smrtí.⁷ Záhy, ještě na počátku, byla doplněna poznámka, ve které se vzdává chvála Bohu za nevýslovný dar, který jsme obdrželi skrze Ježíše Krista. Tuto poznámku koncilní otcové převzali z Tridentského katechismu.⁸

⁵ Srov. AS II, s. 264.

⁶ Srov. *Tamtéž*.

⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 265.

⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 276.

Diskuze, která vznikla, přinesla značné změny, které se odehrály do května 1963 a měly za následek vznik finální podoby daného článku. Text začínal slovy: Jako Otec poslal Krista, tak Kristus poslal apoštoly plné Ducha svatého.⁹

Byla vypuštěna část o nástupcích apoštolů, aby se rozlišilo poslání a zvláštní dar milosti u apoštolů a jejich nástupců. Dále byla přidána zmínka o Duchu svatém.¹⁰

Apoštolové měli hlásat evangelium všemu stvoření, zvěstovat, že Syn Boží nás svou smrtí a zmrtvýchvstáním vysvobodil ze satanovy moci a ze smrti nás převedl do království Otce. Hlásané dílo spásy měli uskutečňovat skrze svátosti, kolem kterých se odehrává celý liturgický život.¹¹

Otcové zde upozorňují, že dílo, které se koná skrze oběti, nesmí představovat jen a pouze eucharistickou oběť. Je pravda, že Eucharistie je oběť v tom nejdokonalejším slova smyslu, ale vztáhnout oběť výhradně na Eucharistii je málo. Místo „přijetí za syny“ se mluví o duchu synovství, které je podpořeno zvoláním „*Abba Pater*“.¹²

Odkaz na Sk 2,41–47 zůstal nezměněn a následovala druhá část, která podtrhává slavení Eucharistie, jako Kristovo vítězství a triumf nad smrtí. Na samý konec článku bylo přidáno, že vše se děje v síle Ducha Svatého.¹³

Tímto vývojem došlo k vytvoření šestého článku, který je shodný s finální verzí. Nyní bych se rád zastavil u některých zajímavých postřehů z hlasování.

Jeden otec navrhuje, že pořadí v textu: „*poslal apoštoly a naplnil je duchem svatým*“ je nesprávné, protože napřed přijali Ducha svatého a vyšli hlásat evangelium. Komise na tuto námitku odpověděla, že výklad se nevztahuje k historickému pojetí, ale pastorálnímu, a proto jde o to, aby se podtrhly dvě věci. Apoštolové kázali z poslání Krista a přijali Ducha svatého pro uskutečnění tohoto úkolu.¹⁴

Další otec navrhuje, aby se odstranil úsek textu od „*skrze křest zapojuje*“ až po „*v síle Ducha svatého*“, protože toto vše je řečeno jen pro ilustraci, a proto by tento text měl být umístěn do poznámek. Kdyby se tak stalo, text by byl souvislejší a korespondoval by lépe se 7. článkem. Tento návrh byl zamítnut s odůvodněním, že by

⁹ Srov. AS I/III, s. 696.

¹⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 704.

¹¹ Srov. *Tamtéž*, s. 696.

¹² Srov. *Tamtéž*, s. 705.

¹³ Srov. *Tamtéž*, s. 697.

¹⁴ Srov. AS II/V, s. 514.

text utrpěl velkou škodu, protože vše, co je zde řečeno, je důležité k správnému porozumění velikonočního tajemství.¹⁵

Z diskuze o 6. článku vyplynul následující závěr. Církev pokračuje v díle, které jí uložil Kristus. Když koná liturgii, uskutečňuje dílo spásy. První liturg je Ježíš Kristus, který poslaný Otcem v Duchu svatém naplnil dílo, které mu bylo uloženo. Poté poslal apoštoly, kteří v síle Ducha svatého šli a hlásali evangelium, jehož střed tvoří velikonoční tajemství. Úkol pokračovat v díle spásy neplatí jen pro apoštoly a jejich nástupce, ale i pro všechny, kdo jsou spolupracovníci biskupa.¹⁶ Hlásání tajemství musí být doprovázeno uskutečňováním oběti a jednotlivými svátostmi, které tvoří střed liturgického života, přičemž mezi nimi zcela zvláštní postavení zaujímá Eucharistie, v níž je Kristus podstatně přítomen.

Explicitně jsou zde zmíněny dvě svátosti, a to nejprve křest, kterým je člověk ponořen do Kristovy smrti, s Kristem pohřben a vzkříšen. Mezi Otcem a adoptivními syny skrze Ježíše Krista nastává niterný vztah, mohou volat: *Abba, Otče*. Dále pak, účastí na Eucharistii, zvěstují smrt Páně, dokud On nepřijde. Následuje obraz života ranné Církve, s odkazem na Petrovo letniční kázání. Ti, kdo byli pokřtěni, setrvali v apoštolském učení, v bratrském společenství, v lámání chleba a v modlitbách.¹⁷ Církev se nepřestává scházet k pravidelnému slavení velikonočního tajemství, které reprezentuje vítězství a triumf nad smrtí. Tímto celá Církev vzdává chválu Otci, v Ježíši Kristu, v síle Ducha svatého.¹⁸

1.1.2. Článek 7

„Aby uskutečňoval tak velké dílo, je Kristus stále přítomen ve své Církvi, především v liturgických úkonech. Je přítomen v mešní oběti jak v osobě sloužícího kněze, neboť „tentýž nyní přináší oběť skrze službu kněží, který se tenkrát obětoval na kříži“, tak zejména pod eucharistickými způsoby. Je přítomen svou mocí ve svátostech, takže když někdo křtí, křtí sám Kristus. Je přítomen ve svém slově: to mluví on, když se v Církvi předčítá Písmo svaté. I tehdy je přítomen, když se Církev modlí a zpívá, jak to slíbil: „Kde jsou dva nebo tři shromážděni ve jménu mém, tam jsem já uprostřed nich“ (Mt 18,20).

¹⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 515.

¹⁶ POLC Jaroslav V. *Posvátná liturgie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981, s. 349. Dále jen POLC Jaroslav V. *Posvátná liturgie*.

¹⁷ Viz Sk 2,42.

¹⁸ KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*, s. 64.

V tomto velkém díle, jež dokonale oslavuje Boha a posvěcuje člověka, Kristus vždycky k sobě přidružuje svou milovanou nevěstu Církev. Ona prosí svého Pána a skrze něho vzdává poctu věčnému Otci.

Právem se tedy liturgie chápe jako vykonávání kněžství Ježíše Krista. V liturgii jsou znamení, která lze vnímat smysly. Tato znamení značí posvěcení člověka a způsobem každému z těchto znamení vlastním je uskutečňují. Liturgie je také veřejná bohoocta, kterou koná tajemné tělo Ježíše Krista, a to hlava i údy.

Proto každé slavení liturgie je činnost vynikajícím způsobem posvátná: je to dílo Krista kněze a jeho těla, Církev. Z hlediska účinnosti se jí žádná jiná činnost Církvě titulem ani stupněm nevyrovná.“

Předchozí článek pojednával o tom, jak Církev pokračuje v díle spásy konáním liturgie, skrze kterou chválí Otce, v Ježíši Kristu, v síle Ducha svatého. Už z tohoto je patrné, že liturgické úkony se nedějí samy od sebe, ale v těchto úkonech je přítomen samotný Kristus. O této přítomnosti pojednává sedmý článek.

První verze článku připomínala, že Kristus je přítomen v liturgických úkonech, s odvoláním na Mt 18,20. On sám slíbil, že kde jsou dva nebo tři shromážděni v jeho jménu, tam je on uprostřed nich. To on mluví, když se čte a vykládá písmo v Církvě, on zdává Bohu Otci chvály, on působí ve svátostech, koná dílo spásy, které vykonal, když byl na zemi. On se v Eucharistii nabízí službou kněží. Koncilní otcové se zde odvolávají na nauku Tridentského koncilu *De ss. Missae sacrificio*.¹⁹ Protože svátosti se dějí ve společenství Církvě, koncilní otcové poukazují na vztah Krista a Církvě, inspirujíc se encyklikou Pia XII. *Mediator Dei*.²⁰ Ve vykonávání díla Boží oslavy a posvěcení lidí Kristus k sobě vždy přidružuje svou snoubenku – Církev. Na samý závěr otcové připomínají, že liturgie je vykonáváním kněžského úřadu Ježíše Krista. V ní se posvěcuje člověk a mystické tělo Ježíše Krista, Církev. Liturgické úkony nejsou soukromou záležitostí, ale vykonávají je hlava a údy Církvě.²¹ Toto je výjimečně posvátné konání, na které už upozornil Pius XI. v apoštolské konstituci *Divini cultus*.²²

Nyní nás čekají poslední, ale zásadní změny v tomto článku. Kristus mluví v Božím slově, jedná ve svátostech a oběti mše svaté. Bylo přidáno, že Kristus je přítomen

¹⁹ Srov. AS I/I, s. 276.

²⁰ Srov. *Tamtéž*.

²¹ Srov. *Tamtéž*, s. 265.

²² Srov. *Tamtéž*, s. 276.

v mešní oběti, jak v osobě služebníka, tak pod eucharistickými způsoby. Dále je přítomen svou mocí ve všech svátostech. Otcové toto tvrzení podepřeli sv. Augustinem, který ve svém komentáři k Janovu evangeliu uvádí příklad se křtem. Když někdo křtí, tak křtí sám Kristus.²³ Kristus je přítomen ve svém slově, když se čte, to on mluví, ale na rozdíl od předchozí verze, zde není zmíněna jeho přítomnost, při výkladu Božího slova.²⁴ Byla zdůrazněna přítomnost Krista, při modlitbě a zpěvu Církve. Na samý závěr bylo poukázáno na posvátnost slavení liturgie a proto z hlediska účinnosti se žádná jiná činnost Církve slavení liturgie stupněm ani titulem nevyrovná.²⁵

Při hlasování došlo k ujasnění pojmu, jak je Kristus při liturgii přítomen v osobě služebníka a Eucharistie. Jednotliví otcové koncilu se k tomuto vyjadřovali následovně.²⁶

- Způsoby přítomnosti se shodují analogicky a bylo by nepřiměřené srovnávat je mezi sebou taxativně.
 - Přítomnost Krista v osobě služebníka je pouze morální, není však reálná jako v Eucharistii.
 - Kristus pod eucharistickou způsobou je jiného druhu.
- Nejrazantnější tvrzení je poslední, které bylo zamítnuto.
- Tato slova mají vzezření klamně nauky a zdají se být nebezpečné pro nauku o reálné přítomnosti.

Navrhovatel změny měl obavy, že se setře rozdíl mezi přítomností Krista v osobě služebníka a přítomností Krista v Eucharistii, že v konečné fázi to bude jedno a to samé.

Církev nepokračuje v poslání, které jí uložil Kristus, jen na základě moci a síly svých služebníků, ale sám Kristus je přítomen v Církvi, jako její hlava. Tridentický koncil zdůraznil Kristovou přítomnost ve svátosti oltářní v reakci na protestantismus.²⁷ Tento důraz, byl tak silný, že se málem zapomnělo na ostatní druhy přítomnosti. Ostatní druhy přítomnosti Krista v Církvi a liturgii připomíná encyklika Pia XII. *Mediator Dei*.²⁸ Liturgie je výkon Kristova kněžství, on se stal jediným prostředníkem mezi Bohem

²³ Srov. AS I/III, s. 701.

²⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 297.

²⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 297.

²⁶ Srov. AS II/V, s. 516.

²⁷ Srov. *DH* 1642 a 1652.

²⁸ POLC, Jaroslav V. *Posvátná liturgie*, s. 350.

a lidmi. Kněžství Ježíše Krista vstoupilo do nové a věčné smlouvy mezi Bohem a člověkem a tato smlouva je při slavení bohoslužby znovu aktualizovaná.²⁹

Kristus působí v liturgii neustále, a to ve dvojí linii: sestupné a vzestupné. Sestupná linie, která se na prvním místě uskutečňuje ve svátostech a svátostinách, posvěcuje člověka. Linie vzestupná, neposvěcuje Boha, ale oslavuje ho. Oba tyto prvky jsou přítomny v každém liturgickém jednání, nikoliv však symetricky, ale rozdílně.³⁰

Celá liturgie se děje v Duchu svatém a žádná jiná činnost se jí stupněm ani kvalitou nevyrovná.³¹

1.1.3. Článek 47

„Náš Spasitel při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, ustanovil eucharistickou oběť svého těla a své krve, aby pro všechny časy, dokud nepřijde, zachoval v trvání oběť kříže a aby tak své milované snoubence Církvi zanechal památku na svou smrt a na své vzkříšení: svátost milostivé lásky, znamení jednoty, pouto bratrské lásky, velikonoční hostinu, v níž je požíván Kristus, duše se naplňuje milostí a dává se nám záruka budoucí slávy.“

Druhá kapitola konstituce o liturgii nese název *Tajemství Eucharistie* a již na samém počátku se vedli velké diskuze o samotném názvu této kapitoly.

Název této kapitoly se nelíbil dvěma otcům, protože nerozlišuje mezi obětí a svátostí. Komise na tuto výtku podala odpověď, že je třeba zachovat výraz *mysterium*, protože zahrnuje oba dva pojmy, zvláště když jsou v textu tyto pojmy vysvětleny.³²

Někteří otcové žádali, aby koncil předložil úplnou nauku o Eucharistii tak, jako na Tridentuském koncilu, a tuto nauku vyložil. Komise odpověděla, že pokud jde o výklad, jde jenom o obnovu mše svaté a o účast na ní a dobrodiní věřících. Proto není nutné přidávat to, co bylo od Otců navrhováno.³³

Právě článek 47 nám otevírá pomyslné dveře to tohoto tajemství. Koncil nahlíží toto tajemství na prvním místě přes oběť kříže. Proto tento článek pojednává o souvislostech mezi Eucharistií a obětí kříže.

²⁹ KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*, s. 67.

³⁰ POLC, Jaroslav V. *Posvátná liturgie*, s. 351.

³¹ KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*, s. 138.

³² HELLIN, Francisco G. *Sacrosanctum Concilium. Synopsis in ordinem redigens schemata cum relationibus necnon Patrum orationes atque animadversiones Constitutio de Sacra Liturgia*, Libreria Editrice Vaticana, 2004, s. 140. Dále jen , Francisco G. *Sacrosanctum Concilium. Synopsis*.

³³ *Tamtéž*, s. 141.

Původní článek byl z velké části odlišný od konečné verze.³⁴ Koncilní otcové začínají Spasitelovou poslední večeří. V noci, kdy byl vydáván, přikázal apoštolům, aby opakovali velikonoční hostinu na jeho památku, dokud nepřijde. Tak, aby vítězství jeho smrti bylo znovu zpřítomňováno,³⁵ aby se Církvi, jeho milované snoubence, stalo toto tajemství velkou svátostí, pramenem zbožnosti, příkladem jednoty, obětí chvály a obrazem nebeské hostiny.³⁶ Koncilní otcové začínají historickou událostí a končí eschatologickou vizí, kde slavení Eucharistie už nebude, a proto je předobrazem nebeské hostiny.

Koncilní komise shromáždila všechny připomínky, které koncilní otcové o tajemství Eucharistie pronesli nejen v projevech v koncilní aule, ale také v pracovních skupinách. Tyto připomínky byly sepsány na 260 stránkách.³⁷

Jeden otec poznamenal, že v článku není nic o obětním aspektu Eucharistie. Zde jsem našel případ, kdy komise zareagovala kladně a tomuto návrhu vyhověla. Do nového textu přidala *Sacrificium Eucharisticum*.³⁸

Nový text, který byl navržen, se dostal v nezměněné podobě až do finální části. Otcové koncilu začátek ponechali beze změny. To znamená, že připomenuli událost poslední večeře a dodali obětní aspekt Eucharistie. Spasitel ustanovil eucharistickou oběť svého těla a krve, aby po všechny časy dokud nepřijde, uchoval v trvání oběť kříže a milované snoubence Církvi zanechal památku na svou smrt a vzkříšení.³⁹ Nyní koncilní otcové do textu vložili úryvek z výkladu Janova evangelia od svatého Augustina, který mluví o Eucharistii jako o svátosti milostivé lásky, znamení jednoty a bratrském poutu.⁴⁰ Na samotný závěr umístili antifonu z Římského breviáře k Magnificat z druhých nešpor o slavnosti Božího těla. Eucharistie je jako velikonoční hostina, při které přijímáme Krista, jsme naplněni milostí a dostáváme záruku budoucí slávy.⁴¹

Některým otcům se nelíbilo označení *paschale convivium*, protože buď příliš zdůrazňuje aspekt hostiny, nebo že Paschu chápe spíše ve smyslu vzkříšení než oběti

³⁴ Srov. AS II/II, s. 283.

³⁵ Srov. AS I/I, s. 281. Touto tezí II. vatikánský koncil navazuje na linii církevní tradice, především na dekret Tridentského koncilu o Eucharistii. Viz výše.

³⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 279.

³⁷ HELLIN, Francisco G. *Sacrosanctum Concilium. Synopsis*, s. 140.

³⁸ Srov. AS II/II, s. 283.

³⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 283.

⁴⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 283.

⁴¹ Srov. *Tamtéž*, s. 283.

věřících. Komise tento návrh zamítla s odvoláním na Tomáše Akvinského, který v hymnu *Lauda, Sion* užil formulaci *Novum Pascha novae legis* a také používá odkaz na Tridentský koncil, který tento výraz také používá.⁴²

Na závěr formace tohoto článku zmíním postřehy z hlasování a připomínky některých otců. Jak na samotném počátku, tak i zde na konci článku někteří otcové navrhovali přidat víc nauky o Eucharistii. Komise odpověděla, že záměr tohoto článku není vyložit vše, co se vztahuje k Eucharistii, ale v krátkosti shrnout nauku Tridentského koncilu.

Jeden otec navrhl, aby se místo slova *perpetuaret* – *po všechny časy* použilo *skutečně a nekrvavě obnovuje*. Komise úmyslně řekla *perpetuaret*, aby naznačila jednotu s obětí kříže, a vyhnula se otázkám, o nichž teologové vedou diskuzi. Navíc se komise odvolává na papeže Lva XIII., který napsal skotským biskupům, že dokonaná oběť na kříži se stala obětí dokonalou a věčnou. Důvod této ustavičnosti tkví v nejsvětější Eucharistii, která nepřináší pouze prázdnou podobu a památku věci, ale samou skutečnost, ačkoliv odlišným způsobem. Konec této ustavičnosti se naznačuje slovy *dokud nepřijde*.⁴³

Celý obsah článku zachycuje slavení Eucharistie od ustanovení Spasitele při poslední večeři až po jeho druhý příchod. Je nezbytné podotknout, že právě tento článek nás uvádí to tajemství Eucharistie, kterému je následně věnována celá druhá kapitola. Koncil s velké části odkazuje na Tridentský koncil, i když není v poznámkovém aparátu uveden, je to zřejmé z jednotlivých dopisů a připomínek koncilních otců.

Nejprve je uvedena odpověď na otázku, proč Kristus ustanovil eucharistickou oběť. Aby zanechal Církvi památku na svou smrt na kříži. Ihned se dodává, že také na vzkříšení, protože tyto dvě skutečnosti od sebe nesmíme oddělit. Také jsou vyjmenovány účinky Eucharistie a Eucharistie je nazvána svátostí „*milostivé lásky*“,⁴⁴ kterou nás Kristus vykoupil. Jak na konci článku podtrhuje antifona k Magnificat k druhým nešporám ze svátku Božího těla, právě Eucharistie je záruka budoucí slávy. Nesmíme přehlédnout, jak velký důraz je položen na jednotu, která je podpořena vzájemným poutem bratrské lásky.

⁴² HELLIN, Francisco G. *Sacrosanctum Concilium. Synopsis*, s. 140.

⁴³ Srov. AS II/V, s. 581.

⁴⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 577.

1.1.4. Článek 48

„Proto Církev věnuje zvláštní péči tomu, aby věřící nebyli přítomni tomuto tajemství víry jako stranou stojící a němí diváci, ale aby mu pomocí obřadů a modliteb dobře rozuměli. Mají mít uvědomělou, zbožnou a aktivní účast na posvátném úkonu, aby se poučili Božím slovem a posílili hostinou těla Páně a aby vzdávali díky Bohu. Mají přinášet neposkvrněný obětní dar nejen rukama kněze, ale i spolu s ním, a tím se mají učit obětovat sami sebe. Prostřednictvím Krista mají den ze dne dorůstat k dokonalejší jednotě s Bohem i mezi sebou, aby nakonec Bůh byl všechno ve všem.“

Slavení liturgie počítá se zapojením laiků. Nejedná se o něco, co by se uskutečňovalo vně a laiky mýjelo. Původní návrh tohoto článku neobsahoval žádné citace, koncilní otcové nepoužili odvolání na žádný odkaz. Samotný text uváděl, že laici při slavení tajemství víry nejsou přítomni pouze jako tiší diváci, ale mají se aktivně, vědomě a zbožně zapojit do obřadů a modliteb. Při nejsvětější oběti mají skrze kněze a s knězem obětovat sebe a den ze dne růst k dokonalé jednotě, aby nakonec byl Bůh všechno ve všem.⁴⁵

Je zajímavé, že ve všech verzích, tedy i ve finální podobě tohoto článku je na konci textu umístěn citát z Písma svatého, a to 1 Kor 15,28. V žádné z verzí není však uvedena citace či odkaz v poznámkovém aparátu. Na tento problém odpovím později a pokusím se ho objasnit.

Následující pracovní verze obsahovala mnoho změn. Koncilní otcové zdůrazňují, aby věřící nebyli tajemství víry přítomni jako ti, kdo jsou liturgii úplně odcizeni, nemají zde žádnou úlohu a jsou pouze a jen němými diváky.⁴⁶ Tento poznatek není „objevem“ II. vatikánského koncilu, otcové jej převzali od papeže Pia XI, který se tím zabýval v apoštolské konstituci *Divini cultus* ze dne 20. prosince 1928. Tomuto tajemství víry mají laici dobře rozumět skrze obřady a modlitby, které musíme chápat pouze jako prostředek k přiblížení se Pánu.⁴⁷ Obřad se nesmí stát v řádném případě cílem liturgického jednání.

Věřící mají disponovat uvědomělou zbožností a mají aktivně participovat na posvátných úkonech, které koná svěcený služebník. Poučení slovem Božím se mají

⁴⁵ Srov. AS II/II, s. 283.

⁴⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 283.

⁴⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 298.

posilovat Tělem Páně a za vše mají stále vzdávat Bohu díky.⁴⁸ Koncilní otcové úmyslně kladou vedle sebe Boží slovo a eucharistické slavení, protože tyto dvě části k sobě nedílně patří a nelze je rozdělit.⁴⁹

Nikoli pouze ve striktním slova smyslu přináší kněz obětní dar, ale i věřící mají přinášet a obětovat obětní dar, nejen prostřednictvím rukou kněze, ale spolu s ním. Tímto tvrzením se zabývá i konstituce *Lumen gentium* v článku 34, když poukazuje na to, jak laici zahrnují do eucharistické oběti všechny své modlitby, apoštolskou činnost, manželství, rodinný život, každodenní práci, ba i odpočinek, ať už duševní či tělesný.⁵⁰ Tímto tématem se budu zabývat na příslušném místě níže.

Vyzkoumal jsem jednu zajímavou věc, na kterou jsem prozatím ještě nenarazil: Již Pius XII. ve své encyklice *Mediator Dei* upozorňoval věřící na tento jejich nezastupitelný úkol. A koncil zde tato jeho slova používá.⁵¹ Proč je tento text použitý ve finální verzi a není uveden v poznámkovém aparátu? Domnívám se, že kdyby se měla uvádět každá citace u všech maličností, poznámkový aparát by se stal nepřehledný a ztratil by na významu.

Ústřední místo v textu zaujímá Kristus, protože On je ten prostředník, skrze něhož mají věřící dorůst k dokonalé jednotě s Bohem a také samozřejmě mezi sebou, aby nakonec byl Bůh všechno ve všem.⁵² Inspiraci pro závěr převzali koncilní otcové od sv. Cyrila Alexandrijského († 444), který toto uvedl ve svém komentáři k Janovu evangeliu.⁵³ Výše jsem si položil otázku, proč koncilní otcové neuvedli citaci z 1 Kor 15,28 a důvod je následující: otcům se zdál tento text méně vhodný, protože Pavel používá tento text tam, kde má pouze eschatologický smysl. Komise proto uvedla, že slova sv. Cyrila Alexandrijského v kontextu, v němž tento text používá, vyjadřují jednotu s Bohem zprostředkovanou Kristem.⁵⁴ V komentáři není jen eschatologická vize, ale klade se důraz na jednotu Božího lidu, který sjednocuje Eucharistie.

Nyní mám před sebou poslední finální verzi, o níž se hlasovalo. Jen bych v krátkosti zmínil určité připomínky, které pronesli někteří koncilní otcové.

⁴⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 283.

⁴⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 298.

⁵⁰ Srov. AS III/I, s. 275.

⁵¹ Srov. AS II/II, s. 287.

⁵² Srov. *Tamtéž*, s. 283.

⁵³ Srov. *Tamtéž*, s. 287.

⁵⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 299.

Dva s otců uvedli, že slova „*nejen rukama kněze, ale i spolu s ním*“ nedoporučují, protože se setře rozdíl mezi obětujícím knězem a Božím lidem. Komise tento návrh zamítla s odvoláním na mešní kánon, kde se říká „*obětujeme, Bože, ke tvé slávě my, tvoji služebníci i tvůj svatý lid*“, z čehož jasně vyplývá rozdíl mezi služebníkem a svatým lidem.⁵⁵

Eucharistie je darem, který Pán světil Církvi, a v níž se toto obdivuhodné tajemství uskutečňuje. Úkolem Církve je, aby ti, kteří slaví Eucharistii, nebyli jen pasivními diváky, ale aby skrze rituální obřady a modlitby byli do tohoto tajemství vtaženi a aktivně zapojeni.

Lid má naslouchat Božímu slovu než přistoupí k eucharistické hostině. Tyto dvě části jsou od sebe neoddělitelné. Koncil klade důraz na porozumění, proto je použití mateřského jazyka zásadní. Pochopení liturgických obřadů a jednotlivých modliteb je důležité. Nepostradatelné je také pochopení eucharistické části, proto má Boží lid naslouchat modlitbám, které doprovázejí slavení Eucharistie. Zejména eucharistické modlitbě, kdy kněz děkuje Bohu a pronáší slova ustanovení. Věřící lid nejen prostřednictvím rukou kněze, ale spolu s knězem, předkládá Bohu své oběti. Toto téma koncilní otcové rozvinuli v dogmatické konstituci o Církvi. Kněz koná v osobě Krista eucharistickou obětí a nabízí ji ve jménu celého Božího lidu.⁵⁶ Eucharistie se bude slavit do té doby, dokud Bůh nebude všechno ve všem, jde tedy o záležitost pouze putující Církve.

Vědomá, oddaná a aktivní účast věřících na eucharistické oběti v neposlední řadě ukazuje na skutečnost, že kněz přednáší celou eucharistickou modlitbu v množném čísle,⁵⁷ včetně těch pasáží, které jsou parenetické.⁵⁸

1.1.5. Eucharistie v ostatních člancích konstituce Sacrosanctum Concilium

Tyto zbývající články mají spíše pastorační charakter, přesto bych se o nich rád zmínil. Jedná se o články 49, 55, 56 a 57, ve kterých jsou následující témata: (1) nové směrnice pro slavení Eucharistie, (2) problém přijímání pod obojí způsobou, (3) účast na celé mši a (4) koncelebrace. Přestože se nejedná o vyčerpávající výčet témat

⁵⁵ HELLIN, Francisco G. *Sacrosanctum Concilium. Synopsis*, s. 145.

⁵⁶ KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*, s. 49.

⁵⁷ Text úvodu římského kánonu: „*Proto skrze Ježíše Krista, tvého Syna a našeho Pána, pokorně žádáme a prosíme, dobrotivý Otče. Nebo: ať se nám stane tělem a krví tvého milovaného Syna, našeho Pána Ježíše Krista.*“

⁵⁸ KACZYNSKI, Reiner, *Kommentar*, s. 49.

souvisejících s eucharistií, budu se jimi nyní podrobněji zabývat pro jejich důležitost a reprezentativnost.

Potřeba nových směrnic

Pastorační účinnost má být co možná největší, proto se má nauka, která byla stanovena na koncilu, také správným způsobem promítnout do slavení liturgie, do praxe, protože nauka nesmí být odtržena od života. Na to reaguje článek 49, který přímo mluví o mešní oběti, aby i ona dosáhla co možná nejplnější pastorační účinnosti. Právě s ohledem na pastorační účinnost slavení eucharistie koncil stanovil následující směrnice.⁵⁹

Přijímání

Článek 55 rozebírá přijímání pod obojí způsobou. Jako první následuje naléhavé doporučení, aby věřící při mši svaté přijímali tělo Páně z téže oběti jako kněz. Toto naznačuje a poukazuje, že věřící při mši mají také podíl na této oběti, ze které společně s celým společenstvím přijímají tělo Páně.

Další a nejostřejší diskuze se rozpoutala nad přijímáním pod obojí způsobou. Pro lepší vhled do tohoto problému uvedu argumenty pro a proti, které uváděli jednotliví koncilní otcové.

Argumenty, které podporují přijímání pod obojí způsobou:

- přikázání Páně;
- starobylá tradice;
- plnost znamení;
- ekumenický důvod z důvodu ekumenického pořádku;
- úcta věřících k nejsvětější krvi Páně;
- někteří nemocní by mohli přijímat Nejsvětější svátost pod způsobou vína;
- již kánon 866 dovoluje věřícím, aby přistupovali k přijímání jiných ritech;
- jestliže se umožňuje přijímání při svěcení kněží, nehrozí žádné nebezpečí a vysvěcení zakusí velkou útěchu;
- jestliže se to jednou do roka dovolí, tak se vyplní přání věřících.

V poznámkovém aparátu k tomuto problému je počet odkazů na dopisy otců obrovský. Při předcházejících problémech se k dané věci vyjádřilo vždy pouze pár otců.

⁵⁹ Srov. AS II/II, s. 283.

V tomto případě argumenty pro přijímání pod obojí způsobou zahrnuje celkem 39 dopisů a musíme mít na paměti, že každý otec mluví jménem několika desítek biskupů.⁶⁰

Argumenty, které se vymezují proti přijímání pod obojí způsobou:

- tradici mnoha staletí;
- Kostnický koncil;
- bula Lva X. proti Luterovi;
- Tridentský koncil;
- nezdá se to nezbytné ani užitečné;
- vykládalo by se to jako připuštění minulého bludu;
- vzniklo by nebezpečí, že by se věřilo, že se jiným způsobem přijímá pod jednou a pod obojí způsobou;
- vznikl by zmatek a rozbouření mezi věřícími;
- nebezpečí při udělování;
- hygienické důvody;
- obtížnost získat množství vína na některých místech;
- obtíže pro ty, kteří víno nepijí;
- množství přijímajících;
- mše svatá by se protáhla.

Pokud nahlédneme do poznámkového aparátu, vyjádření je zde o něco více, než u argumentu „pro“, jedná se o 52 dopisů.⁶¹

Argument „proti“, který operoval tvrzením, že by se jednalo o velké množství věřících při svatém přijímání, byl odmítnut jako pastorální a ne doktrinální. Dále následuje výčet, kdy biskupové smějí povolit přijímání pod obojí způsobou jak klerikům, tak řeholníkům a laikům v případech, které vymezí apoštolský stolec, a následují konkrétní příklady. Tento výčet není v žádném případě taxativní, ale demonstrativní.⁶² Mnozí z otců, kteří se stavějí proti, připouštějí toto přijímání v případech, které jsou uvedeny v článku.

Koncilní komise, když zkoumala text, tak na žádost mnoha otců vynechala v textu slova, že je možné přijímat pod obojí způsobou „*pokud bude odstraněno nebezpečí pro*

⁶⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 292.

⁶¹ Srov. *Tamtéž*, s. 293.

⁶² Srov. AS II/V, s. 578.

víru,⁶³ a to proto, že smysl této formulace mohl být vykládán různě a také mohl způsobit negativní reakci východních koncilních otců. Proto užili formulaci, která je umístěna na samém konci článku, že „je nutné dbát věroučných zásad stanovených Tridentským koncilem.“⁶⁴

Jaké jsou věroučné zásady stanové Tridentským koncilem?

- Laici a klerikové, kteří neslouží mši svatou, nejsou božským právem vázáni přijímat pod obojí způsobou a svaté přijímání pod obojí způsobou není nezbytností spásy.
- Církev má mít ustanoveno, že udělování nejsvětější Eucharistie se bude dít pod jednou nebo obojí způsobou.
- Celý a neporušený Kristus je přijímán pod jakoukoliv způsobou.⁶⁵

Účast na celé mši

Článek 56 pojednává o povinnosti podílet se na celém slavení mše svaté. Článek můžeme pomyslně rozdělit na dvě části.

První část je doktrinální a pojednává o nedělitelnosti bohoslužby slova a eucharistické bohoslužby. Tyto části nelze od sebe v žádném případě oddělit, ale pouze rozlišit. Každé řádné slavení jakékoliv svátosti se skládá s těchto dvou částí, i když z pastoračních či naléhavých důvodů se někdy bohoslužba slova vynechává.⁶⁶ Naproti tomu při slavení mše svaté není rozdělení možné. Protože smysl eucharistické oběti je nejen na prvním místě uctívání božského majestátu, ale také posvěcení člověka. To se provádí nasloucháním Božímu Slovu, prostřednictvím začlenění lidí do Církve a prostřednictvím eucharistického společenství. Toto vše je tak propojené, že při pohledu na skutečnou účast nemůže existovat jedno bez druhého.⁶⁷

Druhá část klade na srdce duchovním správcům, aby při vykonávání učitelského úřadu poučovali věřící, aby měli účast na celé mši svaté, zvláště v neděli a o zasvěcených svátcích.

⁶³ AS I/I, s. 280.

⁶⁴ AS II/V, s. 578.

⁶⁵ Srov. AS II/II, s. 293.

⁶⁶ Jedná se například o svátost smíření, křest, biřmování, pomazání nemocných v nebezpečí smrti.

⁶⁷ KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*, s. 136.

Koncelebrace

Pod termínem „koncelebrace“ si průměrný předkoncilní křesťan jen těžko něco představil. I když koncelebrace existovala i ve starém ritu, nejedná se v žádném případě o výdobytek koncilu. Předkoncilní liturgie znala koncelebraci při svěcení biskupa.⁶⁸

Koncelebrace ukazuje jednotu Kristova kněžství, která je lépe vyjádřena, když několik kněží slaví mši svatou společně. Nejlépe je tato jednotu naznačena, když kněží koncelebrují se svým místním biskupem.

Koncil uvádí výčet, kdy je žádoucí koncelebrovat. A to na Zelený čtvrtek jak při svěcení olejů v čele s místním biskupem, tak při večerní mši. Při koncilech, biskupských shromážděních a synodách a při benedikci opata. Mimoto o vhodnosti koncelebrace rozhoduje ordinář. V řeholních společenstvích se koncelebrace doporučuje při konventní mši. Musí se ale přihlídnout k pastoračním potřebám věřících.

Biskupovi jako hlavnímu liturgovi v diecézi přísluší dbát na správný řád koncelebrace v diecézi.⁶⁹

1.2. Věřoučná konstituce o Církvi *Lumen gentium*

Otcové koncilu pracovali na věroučné konstituci o povaze a poslání Církve v dnešním světě. Na počátku, bych rád uvedl, že tato konstituce a její vývoj je dějinně podmíněn. Jak byla Církev během dějin formována, můžeme rozdělit do několika základních mezníků. (1) Církve od apoštolské doby do patristického období, (2) od patristického období po reformaci, (3) od reformace po II. vatikánský koncil a (4) od II. vatikánského koncilu do současnosti. Tato konstituce navazuje a zároveň čerpá z předcházejících koncilů a dané poznatky srozumitelně předkládá dnešnímu světu. Je scestné mluvit odděleně o Církvi předkoncilní a pokoncilní, Církev je pořád jedna a tatáž.

Věřoučná konstituce o Církvi má 69 článků, které jsou rozvrženy do 8 kapitol. Vývoj celé konstituce můžeme shrnout do pěti hlavních bodů, které představují data jednotlivých zasedání. Původní návrh vypracovala přípravná teologická komise. Jedná se o tzv. první schéma, nad kterým proběhla diskuze v roce 1962. Tato první diskuze se odrazila do druhého návrhu, o kterém se jednalo 30. 10. 1963. Hlasování o třetím schématu proběhlo 16. 9. 1964 a již 17. 11. 1964 bylo vytvořeno čtvrté a poslední

⁶⁸ KACZYNSKI, Reiner. *Kommentar*, s. 137.

⁶⁹ Srov. AS II/II, s. 286.

schéma, ke kterému generální sekretář koncilu den předem přidal dodatky,⁷⁰ a 21. 11. 1964 byla konstituce schválena a slavnostně vyhlášena.

V této konstituci se samozřejmě zaměřím na eucharistickou nauku, jak ji zachytili koncilní otcové a budu se snažit zachytit její postupný vývoj. Své síly jsem soustředil na primární články (3, 11, 26, 34), kde se pojednává o Eucharistii ve větším, či závažnějším rozsahu. Nicméně pro úplnost v závěru zmíním, jak do celého kontextu zapadají i sekundární články (7, 10, 13, 17, 28, 29, 33, 41, 42, 45, 48, 50).

1.2.1. Článek 3

„Přišel tedy Syn, poslaný od Otce, který si nás v něm před stvořením světa vyvolil a předem určil k přijetí za své děti, protože si předsevzal v něm všechno obnovit“ (srov. Ef 1,4-5 a 10). Aby tedy Kristus splnil Otcovu vůli, uvedl v život nebeské království na zemi, zjevil nám jeho tajemství a svou poslušností uskutečnil vykoupení. Církev, jež je Kristovo království již dnes tajemně přítomné, viditelně ve světě roste Boží silou. Tento začátek a růst naznačuje krev a voda tryskající z otevřeného boku ukřižovaného Ježíše (srov. Jan 19,34) a předpovídající slova Pána o jeho smrti na kříži: „A já, až budu ze země vyvýšen, potáhnu všechny k sobě“ (Jan 12,32 řec.). Kdykoli se slaví na oltáři obět kříže, v níž „byl obětován náš velikonoční beránek, Kristus“ (1 Kor 5,7), uskutečňuje se dílo našeho vykoupení. Zároveň však svátost eucharistického chleba představuje a působí jednotu věřících, kteří tvoří jedno tělo v Kristu (srov. 1 Kor 10,17). Všichni lidé jsou voláni k této jednotě s Kristem; on je světlo světa, z něho pocházíme, skrze něho žijeme a k němu směřujeme.“

Tento článek předchází pojednání o Otcovu plánu spásy, a za ním následuje článek o Duchu, který Církev založenou Synem posvětil.

Původní návrh přípravné teologické komise připomíná poslání Syna narozeného ze ženy,⁷¹ hovoří o novém Adamovi, hlavě všech lidí, který z vůle Otcovy přivedl ke spáse Boží lid.⁷² Pracovní název článku zněl: *„Provedení plánu Otce, skrze Syna.“*

V novém znění se mluví explicitně o poslání Syna Otcem, aby spasil hříšníky. S odvoláním na Jan 11,52 je kladen důraz na shromáždění lidí a princip jednoty

⁷⁰ Srov. HÜNERMANN, Peter. *Herders theologischer Kommentar zum Zweiten vatikanischen Konzil*, 2. svazek. Freiburg: Herder, 2004, s. 351. Dále jen HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*.

⁷¹ Viz Gal 4,4.

⁷² HELLIN, Francisco G. *Lumen gentium synopsis. Concilii Vaticani II synopsis in ordinem redigens schemata cum relationibus necnon patrum orationes atque animadversiones*, Libreria Editrice Vaticana, 1996, s. 14. Dále jen HELLIN, Francisco G. *Lumen gentium synopsis*.

lidského rodu.⁷³ Tento text byl včleněn na naléhání koncilních otců a zejména papeže Pavla VI. Tímto byl zároveň vyzdvihnut princip slavení mše svaté a vysluhování svátosti. Mnoho Otců zvláště myslelo na nauku o Eucharistii v souvislosti se slovy modlitby *Secreta*,⁷⁴ která se pronášela o deváté neděli po Letnicích.⁷⁵ Název článku byl upraven: „*O poslání Syna*“.

Třetí text, který vznikl, dostal název: „*O poslání a činnosti Syna*“. Hlavní úprava, která proběhla, spočívala v začlenění perikopy z listu Ef 1,4–5 a 10, kde je hlavní akcent kladen na „přijetí za syny“.⁷⁶ Řádky označené čísly 25–33 byly na žádost komise upraveny: Církev neboli království Boží je již viditelně přítomné a roste skrze Boží moc ve světě. Zařazená formulace, že voda a krev, které vytryskly z Kristova probodeného boku,⁷⁷ představují svátosti, byla podpořena přidáním citace z Janova evangelia (Jan 19,34).⁷⁸ Boží království se uskutečňuje skrze slavení velikonočního tajemství na oltáři. Eucharistický chleba zároveň představuje jednotu všech věřících, kteří tvoří jedno tělo v Kristu.⁷⁹

Finální verze dostala název: „*Přišel Syn poslaný od Otce*“. Hlavní důraz je kladen na přijetí za syna podle listu Efezanům,⁸⁰ pramenem a vzorem přijetí je Ježíš Kristus, který spasil hříšníky. Připomíná se růst Církve skrze svátosti, zvláště Eucharistii, která se představuje a vykonává (uskutečňuje) na oltáři, kdykoli je slavena oběť kříže. Eucharistická jednota a pozvání všech lidí ke stolu Páně,⁸¹ naznačuje misijní charakter Církve.⁸²

Hlavní důrazy, které měli koncilní otcové na mysli, můžeme vyzorovat z postupné krystalizace celého třetího článku. Základní jádro celého třetího článku tvoří odkaz na list Efezanům.⁸³ Ježíš Kristus, kterého Otec poslal na svět, vykoupil lidi, aby byli přijati za děti, jak k tomu byli předurčeni před založením světa. Inaugurace Božího království na zemi je započata a posvěcena skrze Ježíše Krista. Tím se podtrhuje, že eschatologická Boží vláda je zjevena a tak započata v Ježíši Kristu. V souladu

⁷³ Srov. AS II/I, s. 216.

⁷⁴ *Secreta* je modlitba, kterou pronášel kněz potichu a následně přecházel plynule do preface. Tato modlitba po liturgické reformě II. vatikánského koncilu dostala název modlitba nad dary (*super oblata*).

⁷⁵ Srov. AS III/I, s. 172.

⁷⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 160.

⁷⁷ Viz Jan 19,34.

⁷⁸ Srov. AS III/I, s. 160.

⁷⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 160-161.

⁸⁰ Viz Ef 1,4–5.

⁸¹ Viz 1 Kor 10,17.

⁸² AS III/VIII, s. 785.

⁸³ Viz Ef 1,4–5.

s novozákonnými texty je nástup Božího království spojován s bezvýhradným naplněním Otcovy vůle ze strany Ježíše Krista až k smrti na kříži.⁸⁴ Voda a krev odkazuje na křestní vodu a postupný růst Církve. Odtud vyplývá vztah k Eucharistii. Při slavení *mysteria paschy* se uskutečňuje celá šíře vykoupení. V Eucharistii je zpřítomňována a působena jednota věřících, kteří tvoří jediné tělo. Odtud má Církev svou jednotu a dynamiku. Výrazem nejhlubší podstaty Církve je slavení Eucharistie.

Nezmiňují se zde důsledky ve vztahu ke Starému zákonu např. konec starozákonního kněžství a četných obětí.⁸⁵

1.2.2. Článek 11

„Posvátný a organický ráz tohoto kněžského společenství se aktivně projevuje svátostmi a ctnostmi. Křtem jsou věřící včleněni do Církve a křestním nezrušitelným znamením jsou pověřeni konat bohopoctu křesťanského náboženství. Když se znovuzrozením stali Božími dětmi, mají závazek vyznávat před lidmi víru, kterou dostali od Boha prostřednictvím Církve. Svátost biřmování je dokonaleji spojuje s církví a obdařuje zvláštní silou Ducha svatého, proto jsou ještě více povinni šířit a bránit víru slovem i skutkem jako opravdoví Kristovi svědkové. Účastí na eucharistické oběti, která je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života, podávají Bohu božský dar a s ním i sebe samy. Jak podáváním darů, tak svatým přijímáním mají všichni vlastní podíl na bohoslužebném úkonu, ovšem ne stejně, nýbrž každý jinak. Když se pak občerství Kristovým tělem ve svatém přijímání, projeví viditelným způsobem jednotu Božího lidu, kterou tato vznešená svátost výstižně naznačuje a obdivuhodně uskutečňuje (...).“

V LG 11 se odvíjí kněžská linie Božího lidu. Církev je posvátné povahy a skrze křest jsou věřící začleněni do Církve. První část tohoto článku pojednává o iniciačních svátostech. Eucharistie je v tomto článku zmíněna pouze jako oběť, která je uskutečňována na oltáři skrze kněze.⁸⁶ Což je velmi zúžený pohled, proto dochází k několika důležitým úpravám.

Třetí pracovní verze byla radikálně upravena a značně rozšířena. Termín *Sacrificium eucharisticum* se odvolává na sv. Tomáše Akvinského.⁸⁷ Akcent je kladen na to, že Eucharistie je „*pramenem a vrcholem celého křesťanského života.*“⁸⁸ Nejedná se

⁸⁴ Viz Jan 19,34.

⁸⁵ Srov. HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 359.

⁸⁶ Srov. AS III/I, s. 184.

⁸⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 191.

⁸⁸ *Tamtéž*, s. 184.

o novou myšlenku II. vatikánského koncilu, tato teze je převzata od Cyrila Jeruzalémského z katecheze o Duchu svatém.⁸⁹

Biskup indonézského města Denpasar se vyjádřil k tomuto tématu jménem 31 biskupů.⁹⁰ Usiluje o to, aby se naznačila eucharistická oběť, jako střed veškerého křesťanského života, s níž se spojuje všechno ostatní, co se vztahuje ke kněžskému úřadu.⁹¹

Upozorňuje na způsob, kterým se ve vztahu k eucharistické oběti užívá slovo „*consecratio*“ a „*oblatio*“, protože je příliš naznačen rozdíl, kterým koncilní otcové vysvětlují podíl věřících na Nejsvětější eucharistické oběti.⁹² Konsekraci při eucharistické oběti smí učinit pouze služebník, který přijal minimálně druhý stupeň služebného kněžství, ale skrze všeobecné kněžství se každý věřící podílí na obětování. Rozlišování těchto termínů podle indonézského biskupa vede k jejich nejasnosti, proto se staví proti zavedení těchto pojmů.

Výše zmíněný biskup dále vidí problém v používání pojmů „*divina Victima*“ a „*divina Hostia*“.⁹³ Doporučuje nahradit pojem *divinus Victima* za *divinus Hostia*, jelikož je zde naznačen nekrvavý charakter eucharistické oběti.⁹⁴

Eparcha maronitské Církve z Bejrútu upozorňuje, že je kladen malý důraz na Ducha svatého. Souhlasí s tím, že Církev není jen pneumatologická, ale zdůrazňuje, že tajemství Církve také spočívá ve vylití Ducha Svatého v posledních časech.⁹⁵ Eucharistie je nejen vrchol a pramen všeho, ale ve východních církvích je vycházení Ducha svatého obzvlášť vyjádřeno v Eucharistii a četbě Písma svatého.⁹⁶

Koncil vyzdvihuje, že každý nabízí Bohu oběť a také sám sebe. Koncilní otcové navazují na encykliku Pia XII, *Mediator Dei*, kde je již toto řešeno.⁹⁷ Všichni v liturgickém konání mají svou vlastní úlohu, nikoli však bez rozdílu, ale každý podle daru, který obdržel. A to vzhledem k obětování i ke svatému přijímání.⁹⁸

⁸⁹ Srov. AS III/I, s. 191

⁹⁰ Srov. AS II/III, s. 65.

⁹¹ Srov. *Tamtéž*, s. 64

⁹² Srov. *Tamtéž*, s. 64.

⁹³ *Tamtéž*, s. 64.

⁹⁴ Srov. AS *Tamtéž*, s. 64.

⁹⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 211. Eparcha toto tvrdí s odvoláním na text Sk 2,17.

⁹⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 212.

⁹⁷ Srov. AS III/I, s. 192.

⁹⁸ Srov. AS III/I, s. 184.

Poslední zmínka o Eucharistii, která byla včleněna do 11. odstavce, zdůrazňuje jednotu Božího lidu, která se aktualizuje při „občerstvování“ Kristovým tělem, kterou tato svátost vhodně naznačuje a pevně uskutečňuje.⁹⁹

Co se týká sjednocující síly Eucharistie, navrhl biskup z Graviny¹⁰⁰ s odvoláním na Teologickou Sumu,¹⁰¹ aby svátost Eucharistie byla umístěna za všechny svátosti až na samotný konec článku. Toto tvrzení zdůvodnil tím, že to bude lepší pro vyjádření a zdůraznění jednoty Božího lidu,¹⁰² díky Eucharistii jako jednotícímu prvku Božího lidu. K tomuto problému se vyjadřuje následujícími slovy:

„Křesťané mající účast na eucharistické oběti, k níž se řadí všechny svátosti, spojující svůj úmysl s úmyslem obětujícího služebníka, nabízejí Bohu skrze ruce téhož služebníka Božskou obět, konsekračními slovy od kněze na oltáři položenou a sami sebe sní a občerstvují se svatým přijímáním Kristova těla, ukazují jednotu Božího lidu, která se touto nejvznešenější svátostí vhodně naznačuje a podivuhodně uskutečňuje.“¹⁰³

V konečné fázi se klade důraz na Kristovo tělo, kterým se aktualizuje jednotu Božího lidu, tato svátost tuto jednotu výstižně naznačuje a obdivuhodně uskutečňuje.¹⁰⁴ V této poslední větě je velmi koncentrovaně řečeno i to, co chtěl sdělit biskup z Graviny.

Biskup z Tulle¹⁰⁵ se vyjádřil jménem 25 biskupů z Francie k otázce, jak svátosti posvěcují každodenní život Božího lidu. Svátosti nejsou jen k prospěchu kněze a přijímajícího, ale jsou zdrojem a posilou k apoštolskému poslání Církve.¹⁰⁶

Jestliže se poohlédneme, jak se postupně formoval 11. článek, zjistíme, že základem celého schématu je vztah ke kněžskému úkolu Božího lidu. Křest je první svátost, díky které je věřící začleněn do Církve a kterou mu je přidělen během pozemské pouti v Božím lidu kněžský úkol, odpovídající jeho specifickému životnímu poslání. Kněžství Božího lidu je založeno na veleknězi Ježíši Kristu a toto kněžství se mám projevat

⁹⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 184.

¹⁰⁰ Jedná se o město v provincii Bari v jižní Itálii.

¹⁰¹ Srov. *STh* III, q. 65, a. 3. Tomáš Akvinský uvažuje, zda je Eucharistie vrcholem všech svátostí. Uvádí tři teze na podporu svého tvrzení: 1. v Eucharistii je na způsob substance přítomen Kristus; 2) v ostatních svátostech je Kristus přítomen skrze participaci služebníka na Kristově kněžství; 3) ostatní svátosti jsou v Eucharistii naplněny (*consummantur*). Na základě tohoto textu biskup usuzuje, že bude lepší Eucharistii zařadit za všechny svátosti, i když Teologické sumě jsou svátosti uspořádány klasicky.

¹⁰² Srov. *AS* II/III, s. 85.

¹⁰³ *Tamtéž*, s. 85.

¹⁰⁴ Srov. *AS* III/VIII, s. 792.

¹⁰⁵ Jedná se o město Tulle nebo také Tyl ve střední Francii, ležící v regionu Limousin.

¹⁰⁶ Srov. *AS* II/III, s. 452.

v každodenním životě a všem co člověk koná. První část je věnovaná iniciačním svátostem, druhá část je věnována svátostem uzdravujícím a třetí část pojednává o svátostech ke službě společenství. Tyto jednotlivé svátosti každého služebníka Církve i každého věřícího staví do určité liturgické úlohy. Toto je pouze odkaz na dříve schválenou konstituci *Sacrosanctum Concilium*, která v 28 článku uvádí, že každý služebník má dělat jen a pouze to co mu přísluší z povahy věci a liturgických předpisů.¹⁰⁷ To, co se koná při slavení Eucharistie, má být potvrzováno v celém našem životě mocí Ducha svatého. Kristova oběť v Eucharistii je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života. Ti, kteří se podílejí na eucharistické oběti, nabízejí Bohu tuto božskou oběť a sami sebe spolu s ní. Posílení touto duchovní „potravou“ při svatém přijímání, představují věřící jednotu mystického těla Kristova, kdy on sám je jejich hlavou.¹⁰⁸

1.2.3. Článek 26

„Biskup je obdařen plností svátosti kněžství, a proto je „správcem milosti nejvyššího kněžství“ především v Eucharistii, kterou obětuje nebo dává obětovat a ze které Církev ustavičně žije a roste. Tato Kristova Církev je opravdu přítomna ve všech zákonitých místních shromážděních křesťanů, která ve spojení s jejich pastýři Nový zákon nazývá také Církvemi. Jsou totiž, každá ve svém místě, nový lid povoláný od boha mocí Ducha svatého a v přesvědčivé plnosti (srov. 1 Sol 1,5). V nich se věřící shromažďují hlásáním Kristova evangelia a v nich se slaví tajemství večeře Páně, „aby se pokrmem a krví Páně spojovalo celé bratrstvo“. V každém oltářním společenství při biskupově posvátné službě se ukazuje znamení oné lásky a „jednoty tajemného těla, bez níž nemůže být spása“. V těchto shromážděních, i když často bývají malá a chudá nebo žijí v rozptýlení, je přítomen Kristus, jehož mocí se sdružuje jedna, svatá, katolická a apoštolská Církev. Neboť „úcast na těle a krvi Kristově nepůsobí v nás nic jiného než to, že se přetvořujeme v to, co přijímáme“.

Každé zákonité slavení Eucharistie řídí biskup. Jemu je svěřena povinnost konat pro božskou velebnost bohopoctu křesťanského náboženství a vést její správu podle příkázání Páně a podle Církevních zákonů, které pro svou diecézi na základě vlastního úsudku podrobněji určuje.

¹⁰⁷ Srov. AS II/VI, s. 416.

¹⁰⁸ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 380.

A tak biskupové svou modlitbou za lid a svou prací pro lid rozdávají mnoha způsoby a bohatě z plnosti Kristovy svátosti. Službou slova dávají věřícím Boží sílu pro jejich spásu (srov. Řím 1,16). Svátostmi, jejichž pravidelné a plodné rozdělování řídí svou autoritou, posvěcují věřící. Oni dávají směrnice pro udílení křtu, jímž se dopřává účast na Kristově královském kněžství. Oni původně přísluhují biřmováním, udělují svátost kněžství a upravují řád pokání. Starostlivě povzbuzují a poučují svůj lid, aby se s vírou a úctou účastnil liturgie, zejména svaté mešní oběti. Konečně i příkladem svého života mají pomáhat těm, kterým stojí v čele; mají ukázněně vzdalovat svůj život od všeho zla a podle svých sil s Boží pomocí jej přetvářet k dobrému, aby spolu se stádcem, které jim bylo svěřeno, došli do věčného života.“

Biskup má plné svátostné, nebo též služebné kněžství, a právě proto je také jeho správcem, zejména v Eucharistii, kterou obětuje, nebo též dává obětovat. Nyní se podívám na to, jak II. vatikánský koncil pojednává o Eucharistii vzhledem k plnému služebnému kněžství.

Počáteční text je velmi krátký v porovnání s konečnou verzí. Biskup je zde prezentován jako „správcem milosti nejvyššího kněžství“.¹⁰⁹ Kromě služby slova nabízí také službu svátostí, zvláště Eucharistie, svěcení a poučuje i povzbuzuje svěřený lid, aby se účastnil liturgie, zvláště mešní oběti.¹¹⁰ V první etapě koncilní otcové zdůrazňují slavení Eucharistie jako prvořadé, proto má biskup zajistit, aby tomuto slavení nic nebránilo, protože z této svátosti Církev neustále „žije a roste“.¹¹¹

Tuto myšlenku podtrhují koncilní otcové s odvoláním mimo jiné na sv. Augustina, který v *Contra Faustum* vysvětluje, že Církev „dělá“ Eucharistii a Eucharistie „dělá“ Církev. Eucharistie je svátost, kterou Církev slaví pouze v tomto pozemském čase.

Další osobu, kterou v této souvislosti nelze přehlédnout, je sv. Tomáš Akvinský, který tvrdí, že předmětem této svátosti je jednota mystického těla, bez něhož nemůže nikdo dojít spásy.¹¹²

Třetí pracovní verzi můžeme rozdělit pomyslně na dvě části:

- První část se týká historického vhledu. Jak biskupský úřad a Eucharistii vnímali církevní otcové a významné teologické osobnosti.

¹⁰⁹ AS II/I, s. 239. Text se odvolává na ritus biskupského svěcení v byzantském ritu.

¹¹⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 255.

¹¹¹ AS II/I, s. 239.

¹¹² Srov. *Tamtéž*, s. 251.

- Druhá část je zaměřena právně, jaké jsou práva a povinnosti nositelů plného svátostného kněžství.

Koncilní otcové první část rozšířili následovně: ponechali verzi, která byla předmětem druhého sezení, a přidali k ní část poznámkového aparátu, který vznikl k druhé pracovní verzi.

Na třetím sezení, kromě toho, že biskup dává obětovat a obětuje Eucharistii, a Církev z této svátosti žije a roste, jak jsem zmínil výše, došlo k včlenění úryvku z mozarabské modlitby, aby se vystihla jednota slavícího lidu Božího. Věřící se shromažďují k hlásání Kristova evangelia a v tomto společenství se slaví tajemství večeře Páně, kde Tělo a Krev Páně spojuje celé bratrstvo.¹¹³ Je kladen důraz na jednotu, kterou Eucharistie vytváří. Tato jednota dříve nebyla v textu explicitně zmíněna, a proto je zde sv. Tomáš Akvinský citován přímo v koncilním textu, na rozdíl od druhého sezení, kde se nacházel v poznámkovém aparátu.¹¹⁴ Tato jednota je dále podpořena sv. Augustinem, který zdůrazňuje význam jednoty, i když se jedná o malé a rozptýlené společenství Božího lidu.¹¹⁵ Tímto koncilní otcové reagovali na současnou víru ve světě. Toto společenství není statické, ale má svou dynamiku. Koncilní otcové pro podtržení této skutečnosti vložili do pracovní verze myšlenku papeže Lva Velikého, který v jednom ze svých kázání vysvětluje účinek Eucharistie. „*Účastí na těle a krvi Kristově, neděláme nic jiného, než, že se přetvořujeme v to, co přijímáme.*“¹¹⁶

Ve druhé části, která je zaměřena právně, se explicitně připomíná, že slavení Eucharistie v místní Církvi řídí biskup. On je ten, komu přísluší vydávat zákony o eucharistickém slavení ve své diecézi. Následuje ujištění pro věřící, že biskupové do svých modliteb zahrnují jim svěřený lid.¹¹⁷ A až poté jsou právně probrané ostatní svátosti, protože kněžský úřad je na prvním místě spojen se slavením Eucharistie. Na závěr koncilní otcové vložili povzbuzení pro věřící, aby se účastnili liturgie, hlavně nejsvětější oběti.¹¹⁸

Na posledním a tedy čtvrtém sezení se v porovnání s předchozí pracovní verzí samozřejmě nezměnilo nic, co by se nějakým způsobem dotklo obsahu. Nic nebylo přidáno či ubráno, ale za zmínku zde stojí některé postřehy z hlasování o finální verzi.

¹¹³ Srov. AS III/I, s. 222.

¹¹⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 222.

¹¹⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 223.

¹¹⁶ *Tamtéž*I, s. 223.

¹¹⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 223.

¹¹⁸ Srov. AS III/ VIII, s. 807.

Jeden otec navrhoval, aby bylo přidáno nejen, že Církev z Eucharistie žije a roste, ale požadoval, aby bylo vloženo slovo *maxime* a *manifestatur*. Tedy: Církev ustavičně tou největší mírou z Eucharistie roste a projevuje se. Komise tento návrh zavrhla, že tyto změny nejsou nutné.¹¹⁹

Celý článek ukazuje na jednu jedinou věc – na jednotu. Biskup v každém společenství okolo oltáře nebo v jakékoliv posvátné službě ukazuje na lásku a jednotu mystického těla, bez které se nemůže odehrát spása. Základním posláním Církve je kázat evangelium a shromažďovat věřící k oslavě eucharistické oběti, protože věřící shromáždění k slavení v čele s diecézním biskupem viditelně znázorňují tajemné tělo Kristovo, kde sám Kristus je hlavou tohoto těla. V samotném textu koncilní otcové tuto jednotu podpořili citacemi ze sv. Tomáše Akvinského, sv. Augustina a papeže Lva Velkého.¹²⁰

1.2.4. Článek 34

„Protože nejvyšší a věčný velekněz, Ježíš Kristus chce pokračovat ve svém svědectví a ve své službě i prostřednictvím laiků, oživuje je svým Duchem a neustále je povzbuzuje ke každému dobrému a dokonalému dílu. Těm totiž, které spojuje těsně se svým životem a posláním, uděluje také podíl na svém kněžském úřadu, aby vykonávali duchovní bohoslužbu k oslavě Boha a ke spáse lidí. Z tohoto důvodu laici zasvěcení Kristu a posvěcení Duchem svatým jsou podivuhodně povoláni a vybaveni, aby se v nich rodily vždy hojnější plody Ducha. Všechny jejich skutky, modlitby a apoštolská činnost, manželský a rodinný život, každodenní práce, odpočinek duševní i tělesný, jsou-li konány v Duchu, ba i těžkosti života, jsou-li snášeny trpělivě, stávají se duchovními oběťmi Bohu milými skrze Ježíše Krista (srov. 1 Petr 2,5); jsou zbožně přinášeny Otci zároveň s obětí těla Páně při slavení Eucharistie. Takto i laici zasvěcují Bohu svět, když všude jednají svatě jako ctitelé Boha.“

V tomto článku dochází k vysvětlení poslání laiků v současném světě. Základ tvoří článek LG 11. Výchozí bod spočívá ve věčném veleknězi Ježíši Kristu, který chce pokračovat ve svém svědectví prostřednictvím laiků.¹²¹ Nyní se poohlédnu, jak se zde koncilní otcové snažili zachytit apoštolát laiků. Nejprve pojednám o vývoji tohoto článku.

¹¹⁹ HELLIN, Francisco G. *Lumen gentium synopsis*, s. 271.

¹²⁰ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 444.

¹²¹ Srov. AS III/I, s. 275.

Počáteční návrh byl velmi strohý a tento článek byl shrnut pouze do jediné věty. Jádro tvořil odkaz na postskript: 2 Kor 13,13 „*Milost Krista, láska Boží a společenství Ducha svatého.*“¹²² Proč koncilní otcové začínají postskriptem? Abych na tuto otázku odpověděl, musel jsem nahlédnout do biblického komentáře.

Milost Kristova označuje charisma nového života, který je nám dán skrze Krista. Jako výraz Boží přízně nám není dán jenom při křtu, ale i v našem každodenním životě. Láska Boží je zdrojem všeho, zvláště nám darovaného smíření. Společenství Ducha svatého označuje především účast na božském dechu života a jediném společenství.¹²³ Toto má dosah na všechny věřící a staví je do aktivní pozice vůči tajemnému Kristovu tělu a dává věřícím jednotlivé podněty k růstu tohoto těla.¹²⁴

Tento článek byl přeformulován a vložen do posledního návrhu v roce 1964. Byly doplněny nové odstavce, které vysvětlují participaci laiků na kněžském úřadu Kristovu.¹²⁵

Základní dokument, který se na rozvoji tohoto článku podílel, je návrh biskupa z Brugg,¹²⁶ který tento text předložil jménem šedesáti biskupů z celého světa.¹²⁷ Dokument má tři základní části a každá část se zabývá daným úřadem, jak v něm probíhá participace na Kristově poslání.

Laici povolání žít v jednotě s Kristem vykonávají kněžský úřad tak, že celým svým životem prokazují úctu Ježíši Kristu, aby byl mezi nimi Otec oslaven, a aby byly zahlazeny jejich hříchy. Laici jsou ve křtu a bířmování zasvěceni Kristu knězi a tímto se s ním, v něm a skrze něho mají ustavičně nabízet jako oběť. Nestačí zachovávání vnějšího zákona, niterný život laiků má být zbožný – zaměřený k Bohu v Kristu. S Kristem se mají laici modlit a trpělivě snášet obtíže života, aby zahladili hříchy lidské rodiny. Jelikož tvoří údy jedné rodiny, mají předkládat svou duchovní bohoslužbu jako oběť živou, svatou a Bohu milou.¹²⁸ Toto sjednocení s Kristem knězem dosáhne vrcholu, když se podílejí na slavení oběti těla Páně při slavení Eucharistie.¹²⁹

¹²² HELLIN, Francisco G. *Lumen gentium synopsis*, s. 360.

¹²³ KREMER, Jacob. *Druhý list Korintánům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 109.

¹²⁴ HELLIN, Francisco G. *Lumen gentium synopsis*, s. 360.

¹²⁵ Srov. AS III/I, s. 285.

¹²⁶ Jedná se o město Brugge ležící na severozápadě Belgie, přibližně 90 km od Bruselu.

¹²⁷ Srov. AS II/III, s. 101.

¹²⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 101.

¹²⁹ Srov. AS III/I, s. 275.

Celkový náhled tohoto článku bychom mohli shrnout do dvou následujících bodů: První část formuluje teologický základ tvrzením, že Ježíš Kristus velekněz chce pokračovat ve svém svědectví a službě prostřednictvím laiků a pracuje v nich prostřednictvím svého svatého Ducha.¹³⁰

Druhá část charakterizuje kněžskou misi laiků. Bohoslužba, která vychází z účasti na Kristově všeobecném kněžství, má dvojí význam: chválu Boha a spásu lidí. Kněžské povolání laiků se má projevit v růstu plodů Ducha svatého. Tyto plody Ducha se mají projevit ve všech skutcích, které laici konají: modlitba, apoštolská činnost, manželství, rodinný život, každodenní práce ba i odpočinek ať už duševní či tělesný.¹³¹ Toto vše je břemeno života, které se skrze Ježíše Krista stává duchovní obětí Bohu milou. Všechny tyto dary a oběti jsou přinášeny a nabízeny Otci skrze uskutečňování eucharistické oběti.¹³² Toto tvrzení zde není samo od sebe, ale evokuje dříve přijatý text, který je obsažen v Konstituci o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, článek 48, kterým jsem se zabýval výše. Nicméně z toho můžeme vypožorovat vzájemnou provázanost mezi jednotlivými dokumenty.

Celá stavba a struktura textu směřuje k tvrzení, které jsem již v této práci zmínil, a to, že Eucharistie je pramen a vrchol veškerého křesťanského jednání.

Pro úplnost jen dodám, že dva následující články 35 a 36 se zabývají účastí laiků na Kristově učitelském úřadu a královské službě.¹³³

1.2.5. Eucharistie v ostatních člancích konstituce *Lumen gentium*

Je zřejmé, že eucharistickou nauku v tomto dokumentu jsem nemohl výše probranými tématy ani zdaleka vyčerpat. Proto se nyní zaměřím na sekundární články této konstituce, chci se pokusit vytvořit co nejkomplexnější obraz eucharistické nauky v tomto dokumentu. Pokusím se ukázat, jak se Eucharistie dále projevuje v tajemství Církve, Božího lidu, episkopátu a laiků.

Tajemství Církve

Článek číslo 3 zmiňuje, že Eucharistie představuje a působí jednotu věřících, kteří uskutečňují jedno tělo v Kristu.¹³⁴ Toto tvrzení je dále rozvedeno a objasněno v článku číslo 7, který pojednává o tajemném těle Kristově.

¹³⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 275.

¹³¹ Srov. *Tamtéž*, s. 275.

¹³² HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 471.

¹³³ Srov. *AS III/I*, s. 276.

Kristus udělil svého Ducha bratřím povoláním ze všech národů a učinil z nich tajemným způsobem své mystické tělo.¹³⁵ Koncilní otcové toto vysvětlují s využitím prohlášení o křtu u sv. Pavla a Eucharistie, na které vysvětluje sv. Pavel jednotu chleba a jednotu Církevní obce. Křtem jsme s Kristem pohřbeni, máme účast na jeho smrti, a v Eucharistii máme skutečnou účast na těle Páně a jsme povzneseni ke sjednocení s Kristem a společenstvím Božího lidu. Jsme členy jednoho těla.¹³⁶ Můžeme z toho vyzorovat zřetelný ekleziologický charakter.

Boží lid

Kněžství Božího lidu, které je založené na veleknězi Ježíši Kristu, o němž pojednává II. vatikánský koncil, není záležitostí jen a pouze 11. článku, odkaz na Eucharistii se nachází také v článcích 10, 13 a 17. Nyní v krátkosti představím, jak se v nich prolíná Boží lid s eucharistií.

Druhý odstavec článku 10, tj. řádky 21 až 30, který vysvětluje, jak participuje na Kristu služebné kněžství a všeobecné kněžství věřících, byl přidán až po druhém sezení.¹³⁷ Služebný kněz, který jedná v zastoupení Krista, koná svou službu a řídí kněžský lid, koná eucharistickou oběť a podává ji jménem celého lidu.¹³⁸ Věřící naplňují své královské kněžství spolupůsobením při obětování Eucharistie. Podílí se na vzdávání chvály Bohu svými modlitbami, svědectvím života a vše vrcholí při samém přijímání svátosti.¹³⁹ A proč? Na tuto otázku nám odpoví článek číslo 13.

Sám Syn poslaný Otcem všechny shromažďuje v bratrské společenství při lámání chleba a modlitbách.¹⁴⁰ Tento článek je nový, byl předložen až v roce 1964. Hlavní důraz je kladen na univerzálnost Božího lidu, tj. jeho jednotu a rozšíření mezi národy.¹⁴¹ Toto rozšíření mezi národy se děje misijním posláním Božího lidu na příkaz samotného Krista.¹⁴²

O tom, jak se má tento misijní ráz naplňovat, pojednává článek číslo 17. Každý služebník šíří víru podle poslání, které přijal ale „*jedině však knězi přísluší dovršovat*

¹³⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 160.

¹³⁵ Srov. AS III/I, s. 164.

¹³⁶ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 363.

¹³⁷ Srov. AS III/I, s. 183.

¹³⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 191. Na tomto místě se otcové koncilu odvolávají na encykliku *Miserentissimus Redemptor* Pia XI.

¹³⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 183.

¹⁴⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 186.

¹⁴¹ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 387.

¹⁴² Viz Mt 28,19–20.

*stavbu těla eucharistickou obětí.*¹⁴³ Tímto nedochází k diskriminaci laiků, každý úd v mystickém těle Kristově má svůj specifický úkol.¹⁴⁴

Koncil se snaží v této kapitole poukázat na to, že Boží lid může plnohodnotně oslavovat Boha, pouze tehdy, jestliže každý uskutečňuje své poslání a přebývá v jednotě s celým tělem - církví. Nezastupitelné místo zde zaujímá Eucharistie, při jejímž slavení Boží lid oslavuje Boha, sjednocuje se a v síle tohoto pokrmu hlásá radostnou Boží zvěst.

Episkopát

Jak již bylo řečeno výše, biskup je ten, kdo obětuje nebo dává obětovat Eucharistii, aby z ní mohla Církev ustavičně žít a růst. Toto téma dále rozvíjí články 28, 29 a 41.

Článek 28 měl původně číslo 15 a zahrnoval kněze i jáhny. Po druhém sezení byl značně rozšířen a došlo k následnému rozdělení. Článek 28 se věnuje kněžím, 29 jáhnům¹⁴⁵ a 41 uskutečňování svatosti u kněží.¹⁴⁶

Z pastoračního hlediska není v žádném případě možné, aby pouze biskup slavil pravidelně Eucharistii pro celou místní Církev. Proto má kolem sebe sbor kněží a jáhnů. Koncil se odvolává na sv. Ignáce Antiochijského, který nazývá kněze duchovní korunou biskupa.¹⁴⁷ Kněží svůj úřad vykonávají zvláště při eucharistické bohoslužbě, kde zastupují Krista.¹⁴⁸ Toto tvrzení vyslovil již dávno před tím Tridentický koncil a papež Pius XII.¹⁴⁹

V Eucharistii jsou modlitby věřících spojeny v jednu jedinou oběť nové smlouvy, a skrze kněze, který jedná „*in persona Christi*“ se vzdává chvála Trojjedinému Bohu.¹⁵⁰ Když takto kněz koná modlitbu a oběť za svou obec, která je mu svěřena a za celou Církev, dochází k jeho posvěcování.¹⁵¹

29. článek vyjmenovává mnohé úkoly jáhna, mezi které také patří „*uchovávat a rozdělovat Eucharistii*“.¹⁵²

¹⁴³ AS III/I, s. 191.

¹⁴⁴ Viz Řím 12,4.

¹⁴⁵ Srov. AS III/I, s. 225.

¹⁴⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 295.

¹⁴⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 300.

¹⁴⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 225.

¹⁴⁹ Srov. *Tamtéž*, s. 233.

¹⁵⁰ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 453.

¹⁵¹ Srov. AS III/I, s. 296.

¹⁵² *Tamtéž*, s. 228.

Každý nositel služebného kněžství se podílí na slavení Eucharistie svým specifickým způsobem. Jak kněz, tak jáhen jsou spolupracovníky biskupa, který řídí slavení Eucharistie v místní Církvi.

Laici

Již jsem pojednal, jak se laici podílejí na všeobecném kněžství, ale za zmínku stojí také jejich apoštolát, který charakterizuje povolání laiků jako jejich účast na misijním poslání Církve prostřednictvím křtu a biřmování.¹⁵³ Po druhém sezení byl vložen text, který zdůrazňuje důležitost ostatních svátosti v apoštolátu, zvláště Eucharistie, kterou „se živí láska k Bohu a lidem“,¹⁵⁴ neboť toto je duše veškerého apoštolátu.¹⁵⁵

Druhý vatikánský koncil zdůraznil všeobecné povolání ke svatosti, nevyjímaje ani laiky. Proto v článku 42 rozvíjí toto povolání a ukazuje cestu, která člověka posvěcuje. Srdce celého článku tvoří citace „*Bůh je láska*“.¹⁵⁶ Člověk ve svém životě musí dávat stále odpověď na tuto lásku, ale u každého stavu se tato odpověď projevuje jinak. Laici mají být ochotni naslouchat Božímu slovu, uskutečňovat Boží vůli, přistupovat ke svátostem zvláště k Eucharistii.¹⁵⁷

Řeholní osoby mají svou specifickou cestu ke svatosti. Tato konstituce v článku 45 zdůrazňuje, jak Církve tyto osoby a jejich oběti zahrnuje do slavení Eucharistie.¹⁵⁸

Eschatologie

Poslední zmínka o Eucharistii je v článcích 48 a 50, které ukazují, jak Eucharistie souvisí s eschatologií. Církev je dílo vzkříšeného Pána, který seslal Ducha oživujícího Církev, z které učinil univerzální svátost spásy. Vzkříšený Kristus stále působí ve světě a povolává lidi do Církve. Stále sjednocuje Boží lid a živí ho vlastním tělem a krví.¹⁵⁹ Také mu dává podíl na věčném životě. Z tohoto důvodu se můžeme při mši svaté podílet na oslavě Boha, kterou Kristus uskutečňuje ve věčném životě. Oslava Boha bude hlavním obsahem naší věčnosti. Eucharistie je tedy nejenom obět' chvály tvorstva,

¹⁵³ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 469.

¹⁵⁴ AS III/I, s. 274.

¹⁵⁵ Srov. *Tamtéž*, s. 274.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 298.

¹⁵⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 298.

¹⁵⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 313.

¹⁵⁹ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 507.

které jde vstříc své smrti, ale též předzvěstí oné oslavy, kterou bude znovu obnovený svět vzdávat Bohu ve věčném Království.¹⁶⁰

Když takto slavíme eucharistickou oběť, jsme nejintenzivněji a nejlépe spojeni s liturgií nebeské Církve. Vzkříšený Kristus tímto dává Božímu lidu účast na slávě svého života, dokud Církev nedojde konečného naplnění, ke kterému má všechno směřovat.¹⁶¹

1.3. Pastorální konstituce o Církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*

Kdybychom hledali nejdelší text koncilu, tak ho právě nalezneme v této pastorační konstituci o Církvi v dnešním světě. Jak už vyplývá ze samotného názvu, jedná se o pastorační konstituci, nikoliv dogmatickou. Text je rozdělen do třech částí. První část se zabývá povoláním člověka, druhá pojednává o naléhavých problémech dnešní doby. Nás zajímá článek, který se zabývá Eucharistií. Tento článek se nachází v první části, kapitole třetí a nese číslo 38. Pojednává o lidské činnosti, která je ve velikonočním tajemství vedena k dokonalosti. Kvůli lepší orientaci uvádím krátký historický přehled a vývoj tohoto dokumentu, poté se budu věnovat samotnému článku.

Ze všech koncilních dokumentů je vznik a vývoj pastorální konstituce nejdelší a nejsložitější, a to i v porovnání se vznikem dokumentů z předcházejících koncilů.

V období mezi I. nicejským koncilem (325) až po I. vatikánský koncil (1869–1870) nenajdeme žádný, který by byl s tímto dokumentem srovnatelný.¹⁶²

Historický vývoj byl také na rozdíl od ostatních dokumentů složitější. Tento dokument se dočkal vypracování v osmi zněních, ale čtyři předcházející se vůbec nedostaly na pořad jednání koncilu. A proto uvedu datace pouze těch sezení koncilu, na kterých se koncilní Otcové tímto dokumentem zabývali. Kdybychom hledali prapůvod tohoto dokumentu, tak ho nalezneme v poselství koncilních Otců celému světu ze dne 20. 10. 1962. Poté následovali čtyři verze, které se do pořadu jednání koncilu nedostaly. První projednávané schéma bylo z 3. června 1964.¹⁶³ Druhé schéma zahrnovalo úpravy po prvním jednání a vzniklo 28. května 1965.¹⁶⁴ Jako vždy se třetí schéma razantně lišilo od předcházejících množstvím doplněného textu a bylo dokončeno 15. listopadu

¹⁶⁰ BOUBLÍK Vladimír. *Boží lid*. Řím: Křesťanská akademie, 1967, s. 244.

¹⁶¹ HÜNERMANN, Peter. *Kommentar*, s. 510.

¹⁶² SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 17.

¹⁶³ Srov. AS III/V, s. 116.

¹⁶⁴ Srov. AS IV/I, s. 435.

1965.¹⁶⁵ O čtvrtém, ve skutečnosti osmém znění, se hlasovalo 2. prosince 1965.¹⁶⁶ Při slavnostním závěrečném hlasování 7. 12. 1965 byla konstituce schválena a téhož dne slavnostně vyhlášena.¹⁶⁷

1.3.1. Článek 38

„Boží Slovo, kterým bylo všecko stvořeno, se stalo tělem a přebývalo s lidmi na zemi; vstoupilo jako dokonalý člověk do dějin světa, pojalo je v sebe a soustředilo v sobě jako pod jednou hlavou. On sám zjevuje, „že Bůh je láska“ (1 Jan 4,8), a zároveň nás učí, že základní zákon lidské dokonalosti, a tedy také přetvoření světa, je nové přikázání lásky. Ty, kdo věří božské lásce, ujišťuje, že se všem otevírá cesta lásky a že snaha o uskutečnění všelidského bratrství není marná. Zároveň vybízí, abychom tuto lásku neuplatňovali jen ve velkých věcech, ale především v běžných životních okolnostech. Pro všechny nás hříšníky podstoupil smrt a svým příkladem učí, že je také třeba nést kříž, který tělo a svět klade na ramena těm, kdo hledají mír a spravedlnost. Zmrtvýchvstáním se Kristus stal Pánem, jemuž byla dána veškerá moc na nebi i na zemi, a mocí svého Ducha dále nyní působí v srdcích lidí; nejen že v nich vyvolává touhu po budoucím věku, ale zároveň tím i oduševňuje, očišťuje a posiluje ušlechtilé úmysly, jimiž se lidská rodina snaží zlidštit svůj život a podřídit tomuto cíli celou zemi. Dary Ducha jsou však různé: jedny volá k tomu, aby podali viditelné svědectví touhy po domově u Boha a udržovali ji živou v lidské rodině, jiné vyzývají, aby se věnovali pozemské službě člověka a připravovali touto službou předpoklady pro nebeské království. Všechny však osvobozuje, aby nedbali na sebe a využívali všech sil země pro život člověka, a tak směřovali do budoucna, kdy se lidstvo samo stane Bohu příjemnou obětí. Jako zálohu na tuto naději a posilující pokrm na cestu zanechal Pán svým věrným tu svátost víry, v níž se člověkem vypěstované plody přírody proměňují v oslavené tělo a krev; je to večere bratrské pospolitosti a předkrm nebeské hostiny.“

Tento článek má parenetický ráz. Každá smysluplná lidská činnost musí mít svůj účel, ale pouze ve velikonočním tajemství dochází k dokonalosti. Příkladem, který nám byl postaven před oči, je Ježíš Kristus. Skrze něho bylo všechno stvořeno, stal se tělem a zjevil, že „Bůh je láska“.¹⁶⁸ Následuje povzbuzení pro konání skutků lásky hlavně v běžném životě. Zmínka o Ježíšově smrti za všechny lidi je propojena s nesením kříže

¹⁶⁵ Srov. AS IV/VI, s. 421.

¹⁶⁶ Srov. AS IV/VII, s. 234.

¹⁶⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 804.

¹⁶⁸ Viz 1 Jan 4,8.

za mír a spravedlnost v dnešním světě. Zmrtvýchvstalý Kristus pomocí svého Ducha působí v srdcích svých věřících. Lid směřuje do budoucna, aby lidstvo bylo Bohu obětí příjemnou.¹⁶⁹

Jako záruku nám Kristus zanechal posilující pokrm na cestu, kterým se člověk živí. Každá lidská činnost má dospívat do velikonočního tajemství. Jako příklad jsou na samý závěr uvedeny plody země, které se při eucharistické oběti proměňují v oslavené tělo a krev. Bratrská pospolitost naznačuje jednotu a předkrm nebeské hostiny, která nám už zde na zemi dává zakoušet to, co budeme jednou prožívat v nebeském království.¹⁷⁰

Během formace článku se otcové vyjádřili následně k tomuto textu, ať už pozitivně či negativně, a podtrhli, co je aktuální a co je také povzbuzením pro dnešního člověka.

- Ukazují, že láska se nemá následovat ve velkých věcech, ale dnešní člověk má lásku uskutečňovat v každodenním životě; jediné láska dává hodnotu našim skutkům.
- Po příkladu Krista se má lidské konání vztahovat k budoucím věcem. Člověk, poté co zapře sebelásku, má soustředit všechny síly, aby se stal obětí milou Bohu.
- Eucharistie je nadějí, která neklame, a je zárukou posilujícího pokrmu na cestu, kterou Kristus zanechal svému lidu.¹⁷¹

Na závěr uvedu připomínky otců k čtvrté a tedy finální verzi textu a jednotlivé vyjádření komise.

Tři otcové navrhují, aby místo slov *zapřel sebelásku*, bylo řečeno *zapřel nezřízenou sebelásku*, aby se text stal jasnější. Komise na toto odpověděla, že text v plném znění a souvislosti je dostatečně jasný a není třeba této změny.

Celkem 21 otců navrhuje, aby se napsalo, že Eucharistie je naděje záruky, která nás posiluje na strmé a náročné cestě, a dále, že Eucharistie není jen zárukou, ale také nás posiluje k vykonání úkolu – obrácení. Komise tento návrh z části přijala a v konečném znění je uvedeno, že Eucharistie je zárukou naděje; obrácení se nezmiňuje a přívlastky jako strmá, náročná cesta nejsou potřebné, rozhodla komise.¹⁷²

¹⁶⁹ Srov. AS IV/VI, s. 459.

¹⁷⁰ Srov. *Tamtéž*, s. 459.

¹⁷¹ Srov. AS IV/VII, s. 323.

¹⁷² Srov. *Tamtéž*, s. 437.

Na první pohled je patrné, že tento článek je součástí pastorální konstituce, protože se snaží lidem ukázat hodnotu lidské činnosti. Nejprve je uveden přehled dějin spásy a všechno vrcholí v okamžiku, kdy Kristus dal Božím lidu záruku naděje a mocí svého Ducha v Božím lidu dále působí. Tak má Boží lid nejen touhu po budoucím věku, ale zároveň dochází v Kristu očištění.

Boží slovo provází lidského tvora na jeho cestě k plnosti. Tento pokrok je orámován tím, co říká Bůh. Ten říká jediné slovo, a to je láska, která má být obsažena v každém kroku člověka k plnosti. Jakýkoliv krok mimo rámec lásky je považován za zastavení se na cestě a znamená obtíž. Vzor, který nás předešel a je nám stavěn před oči, abychom jej následovali, je Kristus. Je to model lidského chování, protože v kříži a vzkříšení přesahuje lidské schopnosti. Duch, který přichází od něj, vede lidi, aby došli svého naplnění. Viditelný předobraz se uskutečňuje při eucharistickém slavení, kdy všichni zúčastnění na této hostině tvoří niterné bratrské společenství v čele s Kristem.¹⁷³

1.4. Dekrety II. vatikánského koncilu

Na samotný závěr tohoto oddílu, který se zabývá koncilem, bych ještě rád alespoň krátce pojednal o jednotlivých dekretech zmiňujících se o Eucharistii. Jedná se o tyto dekrety: (1) o katolických východních církvích – článek 15, (2) o ekumenismu – článek 2, (3) o pastýřské službě biskupů v Církvi – článek 30, (4) o apoštolátu laiků – článek 8, (5) o službě a životě kněží – články 5, 6, 18. Zde už nebudu uvádět podrobnou historii jejich vývoje, ale omezím se pouze na datum schválení a den vyhlášení. Z toho důvodu, že jednotlivé zmínky o Eucharistii jsou okrajové a v některých případech čerpají z konstitucí, které jsem již výše probral. Domnívám se, že podrobná historie by byla na úkor celku.

1.4.1. Dekret o katolických východních církvích *Orientalium Ecclesiarum*

Dekret pojednává o katolických, tj. nelatinských partikulárních církvích, které jsou v plném společenství s Apoštolským stolcem v Římě. Dokument byl schválen 21. listopadu 1964 a téhož dne slavnostně vyhlášen.¹⁷⁴

Článek 15

Tento článek mluví o povinnosti věřících účastnit se Boží liturgie o nedělích a zasvěcených svátcích. Od 17. století se považovala neúčast na slavení velikonočního

¹⁷³ Srov. SANDER, Hans-Joachim. *Herders theologischer Kommentar zum Zweiten vatikanischen Konzil*, 4. svazek. Freiburg: Herder, 2004, s. 757.

¹⁷⁴ Srov. AS III/VIII, s. 845.

rána za smrtelný hřích. Druhý vatikánský koncil objasnil přikázání světit sváteční den.¹⁷⁵ Věřící se mají podílet na slavení liturgie zvláště v neděli a zasvěcených svátcích. Buďto slavením eucharistické oběti nebo modlitbou breviáře. Aby tento požadavek mohli věřící pohodlně splnit, posunula se lhůta pro slavení na předvečer předešlého dne. Velký důraz se na konci článků klade na přijímání nejsvětější Eucharistie zvláště v tyto slavnostní dny, nicméně denní přijímání se vřele doporučuje.¹⁷⁶

1.4.2. Dekret o ekumenismu *Unitatis redintegratio*

Již v konstituci *Lumen gentium* je zmíněn vztah katolíků ke křesťanům nekatolíkům a to ve druhé kapitole o *Božím lidu*. Dekret byl schválen 21. listopadu 1964 a téhož dne slavnostně vyhlášen.¹⁷⁷

Článek 2

Základ a vzor tajemství jednoty Církve se nachází v Nejsvětější Trojici, která je nejvyšším vzorem – jednota Boha Otce, Syna a Ducha svatého. Boží Syn byl poslán na svět, aby rozptýlené děti shromáždil v jedno. Eucharistie, kterou Kristus ustanovil, zdůrazňuje a vytváří jednotu.¹⁷⁸ Zatímco v první části tohoto článku je soustředěn pohled na Eucharistii jako na znamení jednoty Církve, druhá část pojednává o Duchu svatém, skrze kterého Církev oslavuje Boha svátostmi.

1.4.3. Dekret o pastýřské službě biskupů v Církvi *Christus Dominus*

Pastýřskou službou biskupů se již zabývala konstituce o Církvi, tento dekret chce v ní probranou nauku konkrétně aplikovat do praxe. Dekret byl schválen 28. října 1965 a téhož dne slavnostně vyhlášen.¹⁷⁹

Článek 30

Každý kněz, který je ustanoven v místní diecézi, je spolupracovníkem biskupa. Předními spolupracovníky jsou faráři, kterým je svěřena péče o duše v konkrétní části diecéze. V článku LG 26 jsem již zmínil naléhání koncilu, že biskup má slavit Eucharistii a zajistit, aby byla slavena. Právě tato část článku nabádá faráře, aby byl život celé křesťanské obce posvěcován eucharistickou obětí, která je středem

¹⁷⁵ Srov. HILBERATH, Bernd-Hilberath. *Herders theologischer Kommentar zum Zweiten vatikanischen Konzil*, 3. svazek. Freiburg, Herder, 2004, s. 50.

¹⁷⁶ Srov. AS II/IV, s. 488.

¹⁷⁷ Srov. AS III/VIII, s. 859.

¹⁷⁸ Srov. AS III/II, s. 297.

¹⁷⁹ Srov. AS IV/V, s. 584.

a vrcholem života celé obce.¹⁸⁰ Posvěcení a život farního společenství má vyzářovat misijní poslání.

1.4.4. Dekret o apoštolátu laiků *Apostolicam actuositatem*

Podstatné již bylo řečeno v konstituci o Církvi, tento dekret má spíše pastorační ráz. Článek 8 dekretu pojednává o charitativní činnosti a opírá se přitom o Eucharistii. Dekret byl schválen 18. listopadu 1965 a téhož dne slavnostně vyhlášen.¹⁸¹

Článek 8

Tento článek je založen na sociální nauce Církve. Zdroj a síla každého apoštolátu, každé apoštolské práce je síla a akt lásky vůči bližnímu. Tato činnost je založena na dvou přikázáních Pána Mt 22,37–40 a Mt 25,40.¹⁸² A právě v této souvislosti je připomenut odkaz na prvotní Církev, která agapé pro chudé spojovala s eucharistickou večeří, a tím naplňovala akt lásky, který jí sám Pán přikázal. Tato činnost je zde ukázána jako kořen a počátek charitativní činnosti Církve, kterou mají laici vysoce hodnotit a podle svých možností tento akt lásky podporovat.¹⁸³

1.4.5. Dekret o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*

Jestliže pročítáme konstituci o Církvi, zjistíme, že pojednává ve velkém o biskupech, nemálo o laicích, kdežto kněžím se nevěnuje žádná kapitola. Něco málo je o kněžích řečeno v kapitole, která pojednává o episkopátu. Kněží jsou zde zmíněni pouze jako ti, co spolupracují s biskupem. Z tohoto důvod vznikl tento dekret, který byl schválen 7. prosince 1965 a téhož dne slavnostně vyhlášen.¹⁸⁴ Články, které se zabývají Eucharistií a u kterých bych se chtěl zastavit, nesou čísla 5, 6 a 18.

Článek 5

Koncil se odvolává na sv. Tomáše Akvinského a do textu zařazuje citát z Teologické Sumy, který jsem již zmiňoval v konstituci o Církvi v článku 11 v souvislosti se sjednocující silou Eucharistie. Právě v tomto článku se částečně vyhovělo návrhu biskupa z Graviny a použil se citát Tomáše Akvinského. Nicméně Eucharistie na samotném konci všech svátosti není umístěna ani v tomto případě. Vysloveně je řečeno, že všechny svátosti, služby v Církvi a apoštolská díla, které s eucharistií souvisí, jsou

¹⁸⁰ Srov. AS III/VI, s. 149.

¹⁸¹ Srov. AS IV/VI, s. 632.

¹⁸² Srov. AS IV/II, s. 322.

¹⁸³ Srov. *Tamtéž*, s. 324.

¹⁸⁴ Srov. AS IV/VII, s. 732.

k této svátosti zaměřeny.¹⁸⁵ Eucharistie je kvalifikována jako svátost nad ostatní svátosti. Eucharistie je zdrojem a vrcholem veškerého hlásání evangelia a přijetím této svátosti dochází k úplnému začlenění do Kristova těla. Tak jako v konstituci o Církvi v článku 34 je zmíněna účast věřících na mešní oběti, tak zde se tento důraz připomíná. Článek uzavírá praktická poznámka týkající se čistoty oltáře a liturgických předmětů.¹⁸⁶

Článek 6

Tento článek pojedná o pastýřském úřadu kněze a právě zmínka o křesťanském společenství v tomto článku upozorňuje, že střed křesťanské obce se musí nacházet ve slavení Eucharistie a teprve odsud se má vést veškerá výchova. Toto slavení nemá statický charakter, ale musí následovat skutky lásky, které se projevují misionářským působením.¹⁸⁷

Článek 18

Kněz má usilovat, aby za všech okolností zůstal v jednotě s Kristem. A právě Církev některé prostředky doporučuje nebo přímo přikazuje, aby docházelo k posvěcování všech jejích členů. Článek se zmiňuje o Božím slově, kterým se mají všechny údy Církve živit. Toto Slovo mají přijímat ze stolu Písma svatého a ze stolu Eucharistie.¹⁸⁸ Tento model odpovídá i jiným dokumentům, ve kterých je podtržena úcta k Písmu svatému a Eucharistii jako pramenu duchovního života.¹⁸⁹ Na závěr následuje pobídnutí k pravidelné adoraci Nejsvětější svátosti oltářní.

1.5. Shrnutí Druhého vatikánského koncilu

Co II. vatikánský koncil chtěl říci ohledně Eucharistie, se budu snažit shrnout do několika pár vět. Celé téma rozdělím do tří podskupin a to: (1) Církev a Eucharistie, (2) služebné kněžství a Eucharistie, (3) laici a Eucharistie.

Církev a Eucharistie

Koncil poukazuje na to, že slavení Eucharistie je společnou obětí celé Církve, která Otci, skrze Krista v Duchu svatém vzdává chválu. Toto konání se děje na samotný

¹⁸⁵ Srov. AS IV/VI, s. 352.

¹⁸⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 353.

¹⁸⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 356.

¹⁸⁸ Srov. *Tamtéž*, s. 380.

¹⁸⁹ Stejná struktura se nachází v šestém článku dekretu *O přizpůsobené obnově řeholního života*, protože upozorňuje na nezastupitelné místo četby a rozjímání Božího slova a dále nabádá k napájení duchovního života z eucharistického pramene. Konstituce *o Božím zjevení*, klade v článku úctu k Božímu slovu na stejnou úroveň jako úctu k samotnému tělu Páně.

příkaz Krista a Církev tento akt spásy, bude uskutečňovat na cestě k Pánu, aby stále více pronikala do tohoto tajemství.¹⁹⁰ Boží lid, který takto chválí Otce, tvoří jednotu, která je stmelována při eucharistické oběti a vrcholu dosahuje při svatém přijímání, kdy věřící vytváří dokonalé společenství s Kristovou smrtí a jeho životem. Následkem toho roste i vzájemná jednota mezi věřícími a společenstvím celého Božího lidu.¹⁹¹ Při slavení Eucharistie Církev nebuduje pouze jednotu tajemnou, ale také viditelnou, neboť lid shromážděný kolem pastýře chválí Otce svými modlitbami a zpěvem. Z tohoto společenství paradoxně nejsou absolutně vyloučeni ani ti, co se neúčastní svatého přijímání, protože také oni se svou měrou účastní přinášení darů a vzdávají Bohu chválu.¹⁹² Kristus neustanovil Eucharistii primárně proto, abychom se mu klaněli, ale bychom přijímali, jedli jeho tělo a pili jeho krev a vytvářeli dokonalejší společenství se smrtí a věčným životem samotné hlavy Církev.¹⁹³

Na koncilu se mnohokrát opakovalo slovní spojení, které vystihovalo Eucharistii jako pramen a vrchol veškerého jednání, protože Eucharistie předpokládá ostatní svátosti, ale také na ně odkazuje.¹⁹⁴

Kristus Velekněz

Byl by to velmi zúžený pohled na Kristovo kněžství, kdybychom ho ztotožňovali pouze s pozemským putováním. Také nesmíme pohled na Krista zúžit pouze na kněžství. U Kristova kněžství je třeba rozlišit tři etapy: (1) Kristovo kněžství za jeho pozemského putování. List Židům nám ukazuje jedinečnost Kristova kněžství a také oběť, kterou přinesl. Tato oběť byla podána jednou provždy a plodem této oběti je dokonalé usmíření člověka s Bohem. Poslání Ježíše Krista ale nesmíme zredukovat pouze na kněžskou službu. Kristus je také prostředník mezi Otcem a Božím lidem, protože je člověkem v té nejdokonalejší míře a zároveň je spojen s Otcem. (2) Kristovo kněžství v nebeské svatyni je naplňováno v tom, že se za ty, které spasil, přimlouvá, což znamená, že mezi pozemskou a nebeskou liturgií je spojení. (3) Třetí a poslední etapa bude dovršena při druhém Kristově příchodu. Kristus vstoupil do nebeské svatyně.

¹⁹⁰ Srov. SC 6, 47; LG 3; UR 2.

¹⁹¹ Srov. SC 47; LG 3, 7, 11, 26; GS 38; UR 2; AA 8.

¹⁹² Srov. SC 48; LG 17, 50; PO 5.

¹⁹³ Srov. LG 42; CHD 30.

¹⁹⁴ Srov. LG 11, 26; CHD 30; PO 5.

Blažené patření je neustálou oslavou Boha, Kristus bude tuto oslavu podněcovat klaněním, které ponese do nitra Trojice.¹⁹⁵

Z tohoto Kristova kněžství vychází kněžské společenství Církve, které na Kristově kněžství participuje.

Služebné kněžství a Eucharistie

Biskup byl definován jako ten, kdo má plnost služebného kněžství, slaví a dává slavít Eucharistii. Jednota místní Církve je znázorněna, když biskup slaví eucharistickou oběť s koncelebrujícími kněžími, přísluhujícími jáhny a Božím lidem.¹⁹⁶

Kněze koncil ztotožňuje s těmi, co slaví Eucharistii a právě proto je zde kladen velký důraz a zodpovědnost na klérus s odvoláním na Eucharistii jako na pramen a vrchol veškerého jednání v Církvi.¹⁹⁷

Na jáhny se koncil nedívá jako na „nedokonalé kněze“, ale jako na ty, co jsou ustaveni k službě. Na prvním místě dokumenty zmiňují udělování svátostí, ke kterým je oprávněn, zvláště na uchovávání a rozdělování Eucharistie, zvláště nemocným. Až poté je zmíněna charitativní činnost, která má pramen v Eucharistii.¹⁹⁸

Všichni pokřtění jsou pomazáni na svaté kněžstvo.¹⁹⁹ Všeobecné kněžství se od služebného liší podstatně. Nemůžeme vynášet jedno kněžství na úkor druhého. Musíme je od sebe rozlišit, nikoliv však oddělit. U služebníků, kteří přijali služebné kněžství, se všeobecné kněžství nevytrácí, neztrácí na významu, ani se nepřekryje služebným kněžstvím. Všeobecné kněžství je důležité u všech služebníku Církve, nejedná se pouze o laiky. Na toto tvrzení koncil zareagoval tak, že články 9, 10 a 11 věroučné konstituce o Církvi, které pojednávají o všeobecném kněžství, přesunul z kapitoly o laicích do kapitoly, která se zabývá Božím lidem. Jak se o tomto tématu velmi diskutovalo, svědčí fakt, jak se postupně měnila jejich čísla. Například článek číslo 11 nejprve dostal číslo 21, které se při druhém sezení změnilo na 24. Až ve třetí verzi má již konečné číslo 11.²⁰⁰

¹⁹⁵ Srov. MOHELNÍK, Benedikt. Liturgie je dílem Ježíše Krista Velekněze, Komentář k 7. článku konstituce o liturgii. In *In Spiritu Veritatis, Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. Praha: Krystal OP, 2008, s. 245.

¹⁹⁶ Srov. SC 57; LG 26.

¹⁹⁷ Srov. SC 7; LG 28; CHD 30; PO 5, 6, 18.

¹⁹⁸ Srov. LG 29; AA 8.

¹⁹⁹ Srov. LG 10.

²⁰⁰ Srov. AS III/I, s. 183.

Laici a Eucharistie

Úřad kněžský, prorocký a královský je červená nit, která se vine každým koncilním jednáním o laicích. Kněžský úřad laiků vzhledem k Eucharistii se uskutečňuje při slavení nejsvětější oběti. Nejsou odstrčeni jako pasivní diváci, ale jsou aktivně zapojeni do liturgie.²⁰¹ Posilnění touto svátostí a v jednotě s celou církví jsou vysláni do celého světa, aby hlásali evangelium a tím měli účast na prorockém úřadu Kristově.²⁰² Tímto plní své poslání a podílejí se na budování Božího království ve světě, zvláště když se starají o chudé. Tak jako prvotní Církev spojovala slavení Eucharistie s „agapé“ pro chudé, podílí se věřící na přetváření světa a na budování Božího království.²⁰³

Na samém počátku jsem si položil otázku, odkud byly převzaty materiály na přípravu koncilních textů a na co se během formování dokumentu koncilní Otcové odvolávali?

Jestliže se zadíváme na stručný poznámkový aparát, který nás provází celými všemi dokumenty koncilu, tak bychom měli dospět k následujícímu závěru. Koncilní text čerpá z Písma svatého, Církevních otců, středověkých a novověkých teologů, avšak neopomíjí ani předcházející koncily. Na základě těchto poznatků můžeme prohlásit, že II. vatikánský koncil pokračuje v kontinuitě předešlých koncilů.

²⁰¹ Srov. *SC* 48; *LG* 10, 11.

²⁰² Srov. *LG* 13, 17.

²⁰³ Srov. *GS* 38; *AA* 8.

2. Pontifikát Pavla VI.

Papež Jan XXIII., který svolal II. vatikánský koncil, se jeho konce nedožil, dokonce neschválil žádný koncilní dokument, zemřel 3. června 1963. Na papežském stolci ho vystřídal Pavel VI., který svůj pontifikát začal 21. června 1963. Stal se tedy papežem v průběhu koncilu. Podepsal všechny koncilní dokumenty a koncil slavnostně ukončil 8. prosince 1965.

Také tento papež se během svého pontifikátu věnoval nauce o Eucharistii. Rád bych se věnoval těmto dokumentům, (1) encyklice *Mysterium fidei*, která vyšla v průběhu II. vatikánského koncilu, (2) instrukci věnované eucharistickému kultu *Eucharisticum mysterium*, kterou vydala kongregace pro ritus. (3) Dále bych rád zmínil *Sollemnis professio fidei*, vyznání víry, které pronesl Svátý Otec u příležitosti zakončení roku víry. (4) Věřoučné působení Pavla VI. bych uzavřel apoštolskou konstitucí, která vyhláší *Missale Romanum*, obnovený Druhým vatikánským koncilem.

Kladu si otázku, proč tyto dokumenty vyšly a na co se snažily reagovat? Proč je nemůžeme nechat stranou, jestliže se chceme zabývat eucharistickou naukou v magisteriálních dokumentech za pontifikátu Pavla VI.? Na tyto otázky se budu snažit najít odpověď.

Z teologického hlediska vždy podtrhnu vzájemnou kontinuitu mezi jednotlivými dokumenty.

2.1. Encyklika *Mysterium fidei*

Jaké měl papež důvody k tomu, aby napsal encykliku *Mysterium fidei*, kterou vydal k datu 3. září 1965?²⁰⁴ Na tuto otázku budu hledat odpověď na následujících stránkách.

2.1.1. Struktura

Ihned po úvodním pozdravu a požehnání následuje krátké připomenutí, jak se k tajemství Eucharistie postavil II. vatikánský koncil. Připomíná se, co je řečeno v konstituci *Sacrosanctum Concilium* 48. Je nanejvýš důležité, aby se věřící aktivně, s nerozdělenou vírou a maximální oddaností účastnili eucharistické oběti a skrze ruce kněze předkládali oběti za vlastní spásu i celý svět.

Obnovení liturgie by mělo přinést hojné ovoce v podobě eucharistické zbožnosti. V zápětí následuje upozornění na falešné a znepokojující názory týkající se slavení mše

²⁰⁴ Srov. AAS 57 (1965), *Mysterium Fidei*, s. 753–774.

bez účasti lidu a dogmatu o transsubstanciaci. Někteří totiž o tomto tajemství diskutují, bez ohledu na to, co řekl Tridentýský koncil v dekretu o svátosti Eucharistie ve čtvrté kapitole:

„Protože pak Kristus náš Spasitel řekl, že to co obětoval pod způsobou chleba je v pravdě jeho tělo (Mt 26,26–29; Mk 14,22–25; Lk 22,19; 1 Kor 11,24–26), proto byla Církev vždy přesvědčena a i nyní svatý koncil prohlašuje, že skrze konsekraci chleba a vína se děje změna celé substance chleba v substanci těla Krista, našeho Pána a celé substance vína v substanci jeho krve. Tato změna vhodně a vlastním způsobem je svatou katolickou Církvi nazývána transsubstanciace.“²⁰⁵

Účel encykliky spočívá v potření těchto mylných názorů a jejich vysvětlení, protože šíření těchto a podobných názorů dělá velkou škodu ve víře a v eucharistickém kultu.

Pavel VI. se nejprve opírá o Zjevení a příklad apoštolů. Dále se věnuje eucharistickému tajemství v oběti mše svaté, protože to tvoří jádro doktríny tím, že prostřednictvím tajemství Eucharistie se uskutečňuje oběť kříže, která byla v minulosti přinesena na Kalvárii. Je to jediná a dokonalá oběť nové smlouvy, která se také přináší nejen za živé, ale i za mrtvé. Věřící se na základě svého univerzálního kněžství podílejí na této oběti, a proto se nejedná o soukromou záležitost.

Kristus je svátostně přítomný v mešní oběti pod různými způsoby, které jsou zde vyjmenovány. Následuje upozornění na správné používání symbolismu v Eucharistii.

Přicházíme ke stěžejnímu tématu encykliky, jímž je přítomnost Krista v Eucharistii prostřednictvím transsubstanciace. Jednotlivé úryvky ze spisů Otců (Cyril Jeruzalémský, Jan Zlatoustý, Cyril Alexandrijský, Ambrož) slouží k pevnějšímu zakotvení a lepšímu pochopení. Navíc je podpořeno naukou papežů (Řehoř VII., Pius VI., Pius XII.)

Jedna z posledních částí je věnována eucharistické úctě, následuje pobídka k eucharistické zbožnosti a k dennímu svatému přijímání, které naznačuje jednotu. Zvláště eucharistická zbožnost je kladena na srdce osobám, které složili řeholní sliby. Na úplný závěr je ukázána jednotu v čele s biskupem kolem jednoho oltáře, na kterém se slaví Eucharistie.

²⁰⁵ DH 1642.

2.1.2. Účel sepsání encykliky *Mysterium fidei*

Hlavní důvod, proč Pavel VI. využil apoštolskou autoritu a sepsal tuto encykliku, je ten, aby upozornil, že tradiční nauka o Eucharistii je stále platná a nelze se vzdát pojmu transsubstanciacie. Je třeba dodat, že nezavrhl rozvíjení nových přístupů k tradiční nauce o Eucharistii. Na prvním místě upozorňuje, aby byl z této oblasti odstraněn každý druh racionalismu.²⁰⁶ Nejedná se o nové tvrzení, protože racionalismus byl odsouzen již na I. vatikánském koncilu.²⁰⁷

Eucharistie je nevyslovitelný dar a velké tajemství, proto k tomuto tajemství musíme přistupovat s pokorou a úctou, ne se spoléhat na lidské myšlení, ale pevně se držet Božího zjevení. Tento názor podepírá tvrzením sv. Tomáše Akvinského, který v Teologické sumě uvádí, že pravé tělo a pravá krev Kristova je přítomná v této svátosti a nemůže být zaznamenána smysly, ale pouze vírou, která spočívá na božské autoritě.²⁰⁸

Pavel VI. přítomnost Krista v Eucharistii prostřednictvím transsubstanciacie vysvětluje následovně:

„Aby se předešlo nedorozumění, tento způsob přítomnosti, který přesahuje zákony přirozenosti a svou povahou je největším zázrakem, proto musíme poslouchat hlasu učící se a modlící se Církve. Její hlas, který neustále opakuje hlas Krista, nás ujišťuje, že Kristus se nezpřítomňuje v této svátosti jinak než proměnou celé podstaty chleba v Kristovo tělo a celé podstaty vína v jeho krev. Tuto jedinečnou a zázračnou proměnu nazývá katolická Církev správně a vhodně transsubstanciacie.“²⁰⁹

Jakmile dojde k tomuto předpodstatnění, tak způsoby chleba a vína získávají nový smysl – *transsignifikace*, a nový cíl – *transfinalizace*. Transsignifikace a transfinalizace předpokládají transsubstanciaci. Nový smysl a nový cíl chleba a vína nutně předpokládají novou skutečnost, totiž tělo a krev Kristovu. Stávají se znamením duchovního pokrmu na základě nové reality, kterou nazýváme ontologickou. Z chleba a vína zůstanou pouhé způsoby, pod kterými je celý Kristus. Ne pouze a jen na základě

²⁰⁶ Čistý racionalismus (pravé poznání umožňují pouze rozumové soudy) není s teologií slučitelný. Zároveň však teologie nevylučuje racionalitu, jak na to poukázal papež Jan Pavel II. v encyklice *Fides et ratio*: víra a rozum nestojí proti sobě.

²⁰⁷ Srov. AAS 57 (1965), *Mysterium Fidei*, s. 756.

²⁰⁸ Srov. AAS 57 (1965), *Mysterium Fidei*, s. 757. Tomáš Akvinský není jediný, kterým výše zmíněný argument Pavel VI. podkládá, ale uvádí i Jan Zlatoústého, Bonaventuru, citát z evangelia (Jan 6,61–69) a Augustína.

²⁰⁹ AAS 57 (1965), *Mysterium Fidei*, s. 766. Nejedná se o tvrzení, které by bylo nové, jen znovu vysvětluje učení Tridentského koncilu.

soudu víry Církve, ale jako objektivní skutečnost, protože je změněna podstata chleba a vína v Kristovo tělo a krev.²¹⁰

Na závěr papež uvádí, že zde není místo a čas, aby zde sestavoval dlouhý seznam důkazů. Místo toho se má raději připomínat a zdůrazňovat pevnost víry.

Nalezneme zde také klíč k vyřešení problému, který se týká slavení Eucharistie „bez účasti lidu“. Úvod článku tvoří odkaz na konstituci *Sacrosanctum Concilium* 27, kde jsou vysloveně uvedeny obřady s přítomností a aktivní účastí věřících. Toto zejména platí o slavení Eucharistie. Papež tuto tezi dále rozvíjí: na každé mši není nic soukromého, i když ji kněz slaví soukromě. Kněz jedná *in persona Christi* a celá Církev je účastna slavení. Každá mše se slaví nejen na záchranu některých lidí, ale celého světa. Závěrem můžeme říci: mešní liturgie s účastí lidu je svou povahou primárním způsobem jejího slavení, pokud ovšem kněz v souladu s předpisy a tradicí Církve a ze spravedlivého důvodu slouží mši soukromě, nelze jeho jednání odsuzovat, nýbrž spíše ocenit. Na závěr následuje doporučení k dennímu oddanému a důstojnému slavení mše svaté, protože i sami věřící mají využívat milostí, které proudí z oběti kříže. Tímto se budou podílet na velkém přínosu pro záchranu lidstva.²¹¹

2.1.3. Shrnutí

Než jsem pojednal o této encyklice, položil jsem si otázku, proč ji Pavel VI. napsal v průběhu II. vatikánského koncilu? Zdá se, že koncil se na žádném místě nezabývá problémem transsubstanciace. Nepodařilo se mi najít v dokumentech II. vatikánského koncilu nic, co by se tímto problémem zabývalo. Tento výraz neobsahuje ani věcný rejstřík.²¹²

Proto Pavel VI. sepsáním této encykliky doplnil to, co v koncilních dokumentech scházelo, aby hájil nauku transsubstanciace a odsoudil racionalismus tak, jak to již dávno předtím učinil I. vatikánský koncil.

Slavení mše svaté „bez účasti lidu“ je téma, které taktéž v koncilních dokumentech není zachyceno. Dokonce ani Římský misál, který vzešel z Tridentského koncilu, nepočítá se slavením mše „bez účastí lidu“, pro takový obřad v Římském misálu není speciální formulář. Misál Pavla VI. „mši bez účasti lidu“ taktéž neobsahuje a encyklika

²¹⁰ AAS 57 (1965), *Mysterium Fidei*, s. 766.

²¹¹ Srov. AAS 57 (1965), *Mysterium Fidei*, s. 761.

²¹² Srov. *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 600.

Mysterium fidei téma vyjasnila: mše svatá nemůže být nikdy záležitost jedince, ale vždy celé Církve. Obě témata jsou vložena do celého kontextu, který obsahuje i praktické instrukce ohledně tajemství Eucharistie.

2.2. Instrukce o kultu k tajemství Eucharistie *Eucharisticum mysterium*

V roce 1967 spatřil světlo světa dokument Kongregace pro ritus *Eucharisticum mysterium*. Dokument zmíněné kongregace pojednává o praktických normách, shrnujíc dosavadní oficiální prameny i zásady, které se týkají eucharistického tajemství. Jedná se o první pokoncilní dokument, který pojednává o eucharistickém tajemství takto zeširoka. Tato instrukce byla schválena Svatým Otcem Pavlem VI. o slavnosti Těla a Krve Páně 25. května 1967, který ji potvrdil svou autoritou, přikázal její zveřejnění a stanovil její vstup v platnost na slavnost Nanebevzetí blahoslavené Panny Marie, 15. srpna 1967.²¹³

2.2.1. Struktura

Celý dokument je složen ze tří částí. Úvod upozorňuje na poslední církevní dokumenty týkající se eucharistického tajemství.²¹⁴ To proto, aby toto tajemství bylo v celé své plnosti vloženo do života a duše věřících a ukázala se kontinuita mezi jednotlivými dokumenty. Ihned následuje výčet významných bodů nauky ve zmíněných dokumentech.

První část pojednává o obecných předpisech týkající se Eucharistie, které je třeba mít na paměti při katechezích věřících. Jedná se o témata, která byla v hojnosti diskutována na koncilu. Ať už se jedná o Eucharistii jako centrum veškerého křesťanského života a střed místní Církve. Kromě toho je třeba zdůraznit jednotu, kterou Eucharistie tvoří. Dále je třeba neopomenout různé způsoby přítomnosti Krista při slavení Eucharistie. A z toho vyplývá téma dalšího bodu: přítomnost Krista při bohoslužbě slova a vzájemné pouto mezi bohoslužbou slova a slavením Eucharistie. Na tomto slavení se každý podílí na základě svého poslání, vyplývající z všeobecného nebo služebného kněžství. Následuje instrukce, z které sestává aktivní účast na slavení Eucharistie, která nemůže být bez účinku projevujícím se v každodenním životě věřících. Na závěr první části je upozornění, aby výklad slavení mše svaté začínal od ritů a modliteb.

²¹³ Srov. AAS 59 (1967), *Eucharisticum mysterium*, s. 539–573.

²¹⁴ Jedná se především o dokumenty II. vatikánského koncilu: *SC, LG, UR, PO*. Všem těmto dokumentům otevřel cestu papež Pius XII. svou encyklikou *Mediator Dei*. Na závěr je připomenuta i encyklika papeže Pavla VI. *Mysterium Fidei*.

Celé schéma, které prochází první kapitolou, kopíruje koncilní dokumenty, kterým jsem věnoval patřičnou pozornost v kapitole zabývající se koncilem. Kongregace postupuje od nejzávažnějších tvrzení až po méně závažné.

Druhá část se zabývá slavením památky Páně. Nejdříve je proveden výčet obecných norem o uspořádání slavení památky Páně ve společenství věřících. Je položen důraz na společenství, které má být jednotné, shromážděné okolo oltáře, na kterém se zpřítomňuje Kalvárská oběť. Z toho plyne, že nesmí dojít k rozptýlení věřících zapříčiněnému slavením dvou liturgických obřadů v témže kostele, zejména to platí o slavení Eucharistie. Vhodný prostředek pro dosažení tohoto cíle je koncelebrace. Druhý oddíl této části nabízí normy pro eucharistické slavení o nedělích a všedních dnech. Normy se týkají slavení mše svaté v předvečer svátku, mše pro zvláštní skupiny a dalších typů. Přijímání Těla a Krve Páně se věnuje třetí oddíl. Normy upravují svaté přijímání během mše a pod oběma způsoby, udělování svatého přijímání mimo mši, viaticum atd. Pojednání o slavení Eucharistie v životě biskupa a kněze uzavírá druhou část.

Třetí a poslední část se zabývá eucharistickým kultem, jakožto trvalou svátostí. Jsou zmíněny důvody uchovávání Eucharistie, místo uchovávání, eucharistické pobožnosti, procesí, eucharistický výstav a na samém konci je zmínka o eucharistických kongresech.

2.2.2. Účel sepsání instrukce *Eucharisticum mysterium*

Instrukce týkající se Eucharistie byly v koncilních dokumentech značně rozptýlené. Proto dva roky po ukončení II. vatikánského koncilu papež Pavel VI. pověřil Kongregaci pro ritus, aby připravila zvláštní instrukci, v níž by byly dány praktické normy, které se jeví nejdůležitějšími v současných podmínkách. To znamená, že v této instrukci nejsou obsažena všechna témata, která se věnují Eucharistii. Je třeba, aby normy, které tento dokument obsahuje, směřovaly především k tomuto cíli; nejen, aby byly známy obecné principy, které se zabývají eucharistickým tajemstvím, ale také, aby se znamení, která se konají při slavení Eucharistie jako trvalé svátosti, stávala snadněji pochopitelnými. Čím vhodnějším a jasnějším způsobem bude toto tajemství slaveno a uctíváno, tím pevněji a účinněji vstoupí do duše a života všech věřících.

Účel této instrukce je vysvětlen v úvodní části, což má napomoci celkovému pochopení a uchopení tohoto dokumentu.²¹⁵

2.2.3. Shrnutí

Jak již bylo řečeno, jedná se o první dokument, který o Eucharistii pojednává v takovéto šíři. V oddílu, který jsem věnoval struktuře, jsem se snažil ukázat na obrovský záběr zmíněné instrukce. Jedná se bezesporu o krátký syntetický výklad eucharistické nauky. Je však třeba poznamenat, že dokument *Eucharisticum mysterium* je již dnes v mnoha ohledech překonán, a to zejména díky později publikované instrukci k Římskému misálu, Katechismu katolické Církve apod.

Nicméně v době, kdy byla tato instrukce sepsána, měla nezastupitelné a nenahraditelné místo.

Na úplný závěr bych rád zmínil, že za povšimnutí stojí poznámkový aparát, který asi z poloviny obsahuje dokumenty, které byly schváleny na II. vatikánském koncilu, ale i dokumenty předkoncilní a pokoncilní. To přímo ukazuje na kontinuitu církevní nauky. Navíc se tento dokument stal jakýmsi východiskem pro další dokumenty věnující se eucharistické nauce.

2.3. Motu proprio Sollemnis professio fidei

Papež Pavel VI. toto slavnostní vyznání víry pronesl na závěr roku víry 30. června 1968 před bazilikou svatého Petra při příležitosti 1900 let od mučednické smrti svatých apoštolů Petra a Pavla. Samotnému vyznání víry předcházela jeho promluva, ve které povzbudil věřící, aby po příkladu apoštolských knížat střežili poklad víry a byli vděční těm, od nichž tuto víru přijali.²¹⁶

2.3.1. Struktura

Slavnostní vyznání víry je v motu proprio umístěné mezi 8 a 30 článkem. Nejprve je vždy uvedena teze v co věříme a poté následuje výklad. Na základě tohoto dělení je možné dokument rozdělit do 14 částí. Jedna z těchto částí, konkrétně články 24 až 26, se zabývá eucharistickou naukou,²¹⁷ proto bych se rád u nich zastavil. V těchto článcích se postupuje následovně.

První věc, z které se vychází, je Písmo svaté a dekret z Tridentského koncilu o Eucharistii, který vzešel z jeho XIII. zasedání. Připomíná se, že Kristus při své

²¹⁵ Srov. AAS 59 (1967), *Eucharisticum mysterium*, s. 544.

²¹⁶ Srov. AAS 60 (1968), *Sollemnis professio fidei*, s. 433.

²¹⁷ Srov. AAS 60 (1968), *Sollemnis professio fidei*, s. 442.

poslední večeři posvětil chléb a víno, které proměnil ve své tělo a krev, které krátce poté obětoval na kříži. Mešní oběť, kterou kněz slouží a přináší na oltář ve společenství tajemného těla, je skutečně zpřítomněním Kalvárské oběti.

Druhý bod pojednává o transsubstanciaci. V této chvíli je nám více než zřejmé, že Pavel VI. čerpal ze své encykliky *Mysterium Fidei*. Kristus je přítomen v této svátosti proměněním celé podstaty chleba v jeho tělo a vína v jeho krev. Po proměnění přestane chléb a víno existovat a stane se úctyhodným tělem a krví Páně. Jen vlastnosti chleba a vína, které vnímáme smysly, zůstanou nezměněny. Následuje upozornění, že každý teologický výklad, který chce nahlížet do tohoto tajemství, musí zmíněnou skutečnost respektovat.

Třetí a poslední bod řeší místní existenci Kristova těla a odpověď nachází v Teologické sumě. Jediná existence oslaveného Krista, který je na nebesích, je nedělitelná, a svátostí není rozmnožována, ale pouze zpřítomněna při slavení mše svaté, i když při slavení a po skončené Oběti, je v Nejsvětější svátosti existence Krista reálná. Na samý konec následuje povzbuzení pro adoraci eucharistického Krista.

2.3.2. Účel Sollemnis professio fidei

Proč Svatý Otec tento dokument vydal, je vysvětleno v promluvě, která je uvedena před vyznáním víry v aktech Svatého stolce. Ten, kdo vyznává a hájí tuto víru, se nazývá našim bratrem. Každý katolický křesťan má zmíněné pravdy bránit před poškozením, aby nebyl způsoben zmatek a pochybnosti u ostatních věřících.²¹⁸ Jedná se o podstatný obsah, který náleží ke staletému dědictví všech věřících. Toto dědictví je třeba stále zkoumat, chápat a potvrzovat stále novým způsobem, který je vlastní aktuální době. První část Katechismu katolické Církve (1992) – *vyznání víry* – je postavena stejným způsobem jako toto slavnostní vyznání víry Svatého Otce Pavla VI.

2.3.3. Shrnutí

Vysvětlil jsem, jak je slavnostní vyznání víry koncipováno a proč bylo vydáno. Kdybych měl shrnout v krátkosti hodnotu tohoto vyznání, tak bych uvedl, že je krátké a velmi teologicky vystižné. Jako potvrzení výše řešeného bych uvedl důkaz, že i když v roce 1969 v Československé republice vládl totalitní systém, podařilo se brněnskému biskupství toto vyznání vydat. A to u příležitosti výročí úmrtí 1100 let apoštola Slovanů, svatého Cyrila. Věřícímu lidu byl předložen před oči Cyril (Konstantin), který svou víru

²¹⁸ Srov. AAS 60 (1968), Sollemnis professio fidei, s. 434.

žil a dovedl tento poklad ubránit a obhájit.²¹⁹ Že toto slavnostní vyznání víry ani po mnoha letech neztratilo na své jednoduchosti a výstižnosti, dosvědčuje fakt, že když Svätý Otec Benedikt XVI. k vyhlášení Roku víry vydal motu proprio *Porta fidei*, použil citaci právě z tohoto slavnostního vyznání víry.

2.4. Apoštolská konstituce vyhlašující Římský misál obnovený podle rozhodnutí II. vatikánského sněmu

Obnova Římského misálu nepřišla z nenadání, cesta k novému vydání Římského misálu se připravovala postupně. Již papež Pius XII. započal tuto obnovu úpravou Velikonoční vigilie a Obřadů svatého týdne. Také nesmíme přehlédnout II. vatikánský koncil, který v Konstituci o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* uvedl, že je třeba upravit obřady a texty, aby jasněji a zřetelněji vyjadřovaly to, čeho jsou znamením.²²⁰

Velká část obnovy byla věnována eucharistické modlitbě. První části eucharistické modlitby (preface) byly převzaty ze starší tradice římské Církve, ale byly přidány i nově složené preface, aby byly zřetelněji vystihnuty některé aspekty tajemství spásy a tím poskytnuty bohatší motivy díkůčinění. Druhá část eucharistické modlitby (Římský kánon) se neměnila,²²¹ byly však vytvořeny i nové eucharistické modlitby, které reflektují pokoncilní slavení mše svaté, např. mše s dětmi atd.

Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* se v článku 57 zabývá koncelebrací, jak jsem o tom již pojednal výše na patřičném místě. Nový Římský misál reaguje na článek 58 této konstituce, který ukládá, aby byl vytvořen koncelebrační obřad a vložen do misálu. Z toho důvodu jsou slova Páně ve všech anaforách stejná.

Hlavní důvod, že došlo k obnově Římského misálu je, aby vynikly jednotlivé části, z kterých se mše svatá skládá, zdůraznily se jejich vzájemně vztahy a zároveň se věřícímu lidu umožnilo, aby se zbožně a aktivně účastnil slavení eucharistického tajemství.

2.4.1. Všeobecné pokyny k Římskému misálu

Dokumenty o Eucharistii, které byly vydány v kterékoliv době, svědčí o starostlivé péči Církve o víru a ukazují na lásku k tajemství Eucharistie. Tuto optiku nám také chtějí poskytnout tyto všeobecné pokyny k Římskému misálu.

²¹⁹ PAVEL VI. *Slavnostní vyznání víry*. Brno: Biskupský Ordinariát-Služby, Brno, 1969.

²²⁰ Srov. AAS 61 (1969), *Constitutio Apostolica, Missale Romanum ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum promulgatur*, s. 218.

²²¹ Srov. *Tamtéž*, s. 219.

Nejprve představím strukturu těchto pokynů k Římskému misálu a poté se budu věnovat jen instrukcím, které se týkají slavení Eucharistie. Pastorační pokyny ponechám stranou.

Struktura

Jelikož všeobecné pokyny k Římskému misálu musí obsáhnout slavení celé liturgie a jedná se o velmi rozsáhlý dokument, uvedu pouze jednotlivé kapitoly a pozastavím se u úvodu a u 1. kapitoly, která se zabývá důležitostí slavení Eucharistie z doktrinního hlediska. Ostatní kapitoly jsou zaměřeny buď doktrinně (na aspekt, který souvisí se mší svatou) nebo pastoračně.

Všeobecné pokyny k Římskému misálu začínají úvodem, který připomíná neměnnost víry, přizpůsobení novým poměrům tak, aby nebyla přerušena tradice. Jelikož se jedná o knihu, který má sloužit při slavení Nejsvětější oběti, proto je hned 1. kapitola věnována důležitosti a důstojnosti slavení Eucharistie. 2. kapitola představuje prvky mše svaté jako např. modlitby, zpěvy atd. a hlavní části mše. O jednotlivých povinnostech a službách při slavení Eucharistie pojednává 3. kapitola. Mše svatá se slaví za různých okolností, i když obsah slavení zůstává vždy neměnný, forma se mění podle podmínek slavení, např. mše s účastí lidu, koncelebrovaná mše, mše bez účasti lidu, tímto se zabývá 4. kapitola. Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* se v člancích 122–124 věnuje výzdobě kostelů k slavení Eucharistie, proto není tento umělecký aspekt opomenut ani v misálu a je obsahem 5. kapitoly. 6. kapitola provádí výčet předmětů, které jsou potřebné pro slavení mše. Pastorační účinnost mše se zvětšuje, pokud jsou dobře vybrány texty tomuto slavení nejvíce odpovídající. Jak správně postupovat v tomto případě řeší 7. kapitola. Mše a modlitby k různým příležitostem tvoří obsah 8. kapitoly.²²²

²²² Strukturu Všeobecných pokynů k Římskému misálu sledována podle *Český misál*. Česká liturgická komise Praha, Vatikán, 1983. Dále jen *Český misál*.

Nauka o svátosti Eucharistie

Jak jsem se již zmínil dříve, zaměřím se nyní pouze na úvod a první kapitolu, co říkají o důležitosti a důstojnosti slavení Eucharistie.

Úvod sleduje tři hlavní body:

- Svědectví víry, které je neměnné, to znamená, kdykoliv se slaví eucharistická oběť, uskutečňuje se dílo naší spásy. Na tomto díle spásy se podílí každý, neboť slavení Eucharistie je úkolem celé Církve.
- Důraz na tradici vyžaduje, aby bylo zachováno nejen to, co nám předali naši předkové, ale také, aby byla brána v potaz všechna uplynulá období Církve.
- II. vatikánský koncil se shromáždil také proto, aby přizpůsobil Církev apoštolskému duchu dnešní doby. Nejzřetelněji to lze vidět na slavení mše v národním jazyce. Již Tridentský koncil si byl vědom velké katechetické prospěšnosti, která je obsažena ve slavení Nejsvětější oběti, ale národní jazyk v liturgii nebyl povolen.

Koncil na několika místech zdůraznil, že Eucharistie je „pramen a vrchol“ veškerého křesťanského jednání.²²³ Jedná se bez pochyby o závažné tvrzení, proto tím také 1. kapitola začíná.²²⁴ Eucharistie je samotným vrcholem bohoocty, proto je nutné, aby při slavení Eucharistie mohli všichni zúčastnění načerpat plody, které z této svátosti vyvěrají. Proto má být společenství slavící Eucharistii uspořádáno tak, aby navodilo vědomou a plnou účast věřících. Slavení Eucharistie se děje viditelnými znameními, které živí, posilují a vyjadřují víru.²²⁵

Celá první kapitola je složena pouze z citací koncilních dokumentů. Zajímavé je uspořádání jednotlivých citací. Začíná se u hlavního tvrzení, toho, co je podstatné pro Eucharistii a končí se instrukcemi, které má v pravomoci biskupská konference.

2.4.2. Shrnutí

Římský misál, který vzešel z II. vatikánského koncilu, konkrétně z Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, poukazuje na starostlivou péči, kterou má Církev o všechny lidi. Účelem vydání nového misálu bylo učinit liturgii srozumitelnou Božímu lidu, ale neubrat nic na důstojnosti slavení Nejsvětější oběti.

²²³ Srov. *SC* 41; *LG* 11, 26; *CHD* 30; *PO* 5

²²⁴ Navíc toto tvrzení je podpořeno dokumentem, který byl vydán po II. vatikánském koncilu a to instrukcí vydanou Kongregací pro ritus *Eucharisticum mysterium*.

²²⁵ Srov. *Český misál*, s. 18.

Při slavení je společenství Božího lidu nepostradatelné, proto není v misálu zařazený žádný formulář pro mše bez lidu. Pouze 4. kapitola uvádí, že kněz nemá mši slavit sám, tato výjimka je akceptovatelná pouze ze spravedlivého důvodu. Misál s tím však nepočítá. Pavel VI. tento misál schválil 3. dubna 1969, na Zelený čtvrtek, a v platnost vstoupil 30. listopadu téhož roku na první neděli adventní.²²⁶

Nový Římský misál vyšel během pontifikátu Jana Pavla II. v roce 2002. Česká verze tohoto misálu zatím není hotová. V současné době čeká překlad na schválení Kongregací pro bohoslužbu a svátosti.²²⁷

Všeobecné pokyny k Římskému misálu, byly dokonce podruhé vydány Kongregací pro bohoslužbu a svátosti 20. března 2000.

2.5. Shrnutí pontifikátu Pavla VI.

Po dvou letech pontifikátu Pavla VI. II. vatikánský koncil skončil. Mohlo by se zdát, že práce se udělalo hodně, což je pravda, a proto se již nemusí v nejbližších letech vydávat žádné dokumenty. Pravdou však je, že pro správné a věrohodné chápání transsubstanciace vydává Svätý Otec encykliku *Mysterium Fidei*, kterou se snaží zabránit zmatkům ve výkladu tohoto článku víry.

Transsubstanciace

Když se v minulosti vysvětlovala reálná přítomnost Krista v Eucharistii, zdůrazňovalo se, že je to Kristus oslavený. Otázka proč je Kristus v Eucharistii přítomen, zůstávala nezodpovězena. Autoři teorie transsignifikace a transfinalizace říkají, že chléb a víno dostává pouze nový smysl a nový cíl. S tímto novým názorem přišli proto, že otázka, proč je Kristus v Eucharistii přítomen, zůstávala podle jejich názoru nedostatečně zodpovězena. Tímto upozornili na tradiční a platný prvek v tajemství Eucharistie. Pavel VI. v této encyklice bere jejich připomínku v potaz, ale upozorňuje, že bez termínu transsubstanciace se nelze obejít, proto, že transsignifikace a transfinalizace předpokládají transsubstanciaci, protože nový smysl a nový cíl chleba a vína předpokládá novou skutečnost, a to tělo a krev Kristovu.

Aby nauka o Eucharistii byla vyložena souvisle, vznikla instrukce o kultu k eucharistickému tajemství *Eucharisticum mysterium*, která je svým způsobem

²²⁶ Srov. AAS 61 (1969), Constitutio Apostolica, Missale Romanum ex decreto Concilii Oecumenici Vaticani II instauratum promulgatur, s. 222.

²²⁷ Tuto informaci jsem získal na základě rozhovoru s překladatelkou Markétou Koronhályovou, která se podílela na překladu Římského misálu.

předchůdcem eucharistického kompendia, protože po koncilu dosud nikdo takto intenzivním způsobem nauku o Eucharistii do žádného dokumentu nekoncentroval. Jednalo se o velmi zdařilou práci. Reálná přítomnost Krista v Eucharistii není závislá na víře člověka, ale věřící tuto božskou ctnost nutně potřebuje, aby byl přivtělen do jednoty Božího těla při svatém přijímání. Papež na konci roku víry pronesl Slavnostní vyznání víry, aby věřící tento poklad žili, přinesli ostatním národům a bránili a hájili před útoky. Aby víra byla efektivně žitá, bylo třeba upravit liturgické slavení Eucharistie. Nejradikálněji se upravilo slavení mše svaté, tedy i liturgické knihy. Na prvním místě touto úpravou prošel Římský misál.

Eucharistie pramen a vrchol veškerého jednání

V ostatních svátostech svátostná znamení zprostředkovávají reálnou přítomnost, ale v Eucharistii je osobní reálná přítomnost Krista. Proto je pojímaná jako svátost všech svátostí. Navíc v této svátosti se sbíhají všechny linie: (1) antropologická, (2) ekleziologická, (3) eschatologická.

Antropologická: subjektem svátostného slavení Eucharistie je Církev jako celek. Kněz v osobě Krista jedná jako *alter Christus*, kdežto laici, kteří participují na všeobecném kněžství, reprezentují postoj příjemce, jako těla Kristova vůči jeho hlavě.

Ekleziologická: Kristus Eucharistii jako svátost svěřil Církvi, která ji má uskutečňovat tak, aby pro současné věřící byla srozumitelná a ukazovala na jednotu, kterou vytváří. Má také podporovat osobní zbožnost věřících. Proto když Církev z Ježíšova pověření slaví Eucharistii, buduje to, čím je – společenstvím života s Kristem, znamením jednoty hlavy a těla.

Eschatologická: tato dimenze ukazuje na jednotu Církve putující s oslavenou. Nejedná se o nový termín, protože toto bylo již zmíněno na II. vatikánském koncilu ve věroučné konstituci o Církvi *Lumen gentium* 49, 50. Nicméně Pavel VI. ve všeobecných pokynech k Římskému misálu na toto naráží, aby upozornil na univerzálnost slavení mše svaté. Protože Eucharistie je cíl života putující Církve.

Papež Pavel VI. zemřel 6. srpna 1978. Během svého pontifikátu se přičinil, aby slavení Eucharistie vypadalo tak, jak ho známe dnes.

3. Pontifikát Jana Pavla II.

Když Pavel VI. zemřel, na papežský stolec usedl Jan Pavel I., který svůj pontifikát zahájil 26. srpna 1978. Pontifikát tohoto papeže byl velmi krátký, zemřel 28. září 1978. Proto nestihl vydat žádný dokument týkající se eucharistické nauky. Dokonce nenapsal ani žádný dopis, ve kterém by byla eucharistická nauka alespoň zmíněna.

Po úmrtí Jana Pavla I. byl římským biskupem zvolen Jan Pavel II., který na papežský stolec usedl 16. října 1978. Pontifikát tohoto papeže byl velmi plodný, vybral jsem tedy dokumenty, které se zcela zaměřují na eucharistii, nebo jsou velmi významné pro celý život a růst církve.

(1) Nejprve věnuji určitý čas novému kodexu kanonického práva, který prošel revizí, kterou započal již papež Jan XXIII. (2) Poté se pozastavím u Katechismu katolické církve, „sběrným“ místem katolické nauky. (3) Encyklika o Eucharistii nesmí zůstat v žádném případě mimo mé zorné pole. (4) Instrukce *Redemptionis Sacramentum*, kterou se upravuje kult ohledně Eucharistie, nezůstane bez povšimnutí, (5) a na samotný závěr pontifikátu Jana Pavla II. se zaměřím na Apoštolský list *Mane nobiscum Domine* k roku Eucharistie.

U každého dokumentu uvedu strukturu, nauku, které souvisí s Eucharistií, a základní pojmy.

3.1. Codex Iuris Canonici

Již v průběhu koncilu roku 1963 papež Jan XXIII. jmenoval kardinála Ciriaciho předsedou komise pro revizi kodexu. Ke konci koncilu papež Pavel VI. přikázal započít rekodifikační práce. V roce 1967 byly vypracovány společné Zásady pro revizi kodexu kanonického práva. V roce 1980 bylo celé schéma dokončeno a roku 1982 předloženo Janu Pavlu II. Dne 25. 1. 1983 papež nový kodex promulgoval apoštolskou konstitucí *Sacrae disciplinae leges*. Účinnosti nabyl první neděli adventní v roce 1983, to znamená 27. listopadu 1983.²²⁸

Ve čtvrté knize, která se věnuje posvěcující službě Církve, je věnována třetí stat' nejsvětější Eucharistii. Cílem této práce není zabývat se právními normami, které souvisí s Eucharistií. Rád bych zmínil, jak kodex reaguje na eucharistickou nauku.

²²⁸ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 48. Dále jen HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*.

3.1.1. Eucharistická nauka

Pouze první tři kánony (kan. 897–899) zachycují eucharistickou nauku. Zbytek kánonů tvoří normativní akty, které se týkají vysluhovatele, přijímání, slavení, uchovávání a uctívání Eucharistie a mešního stipendia.

Nauka, která je obsažena ve třech zmíněných kánonech, není nová, ale převzatá z různých dokumentů. Kterých? Na tuto otázku se nyní budu snažit odpovědět.

Kánon 897

Svatost Eucharistie je nejvznešenější, neboť je v ní přítomen samotný Kristus, který se obětoval a je přijímán jako pokrm. Církev z této svátosti žije a roste.²²⁹ Poslední večeře je anticipací Ježíšovy velkopáteční oběti.²³⁰ Každá mše svatá je nekrvavým zpřítomněním této oběti,²³¹ která je pramenem a vrcholem křesťanské bohoslužby a života.²³² V Eucharistii se projevuje jednota Božího lidu a je v ní dotvářena Církev.²³³ Ostatní svátosti a veškerá apoštolská činnost, jsou k nejsvětější Eucharistii zaměřeny.²³⁴

Kánon 898

Eucharistii náleží největší úcta. Křesťané se s největší úctou účastní slavení mše svaté a velmi zbožně tuto svátost přijímají²³⁵ a prokazují jí největší úctu. Pastýři duší poučují věřící o této svátosti a svědomitě jim mají tuto povinnost připomínat.²³⁶

Kánon 899

§ 1. Když se slaví Eucharistie, jedná sám Kristus a Církev. Skrze kněze obětuje Kristus sebe sama Bohu Otci, podstatně přítomného pod způsoby chleba a vína, a dává věřícím sebe sama za duchovní pokrm.²³⁷

§ 2. Při eucharistickém shromáždění je Boží lid volán k jednotě s celebrujícím biskupem nebo knězem, kteří jednájí jménem Kristovým.²³⁸ Všichni věřící se

²²⁹ Srov. *LG* 26.

²³⁰ Srov. *SC* 47; *LG* 3.

²³¹ Srov. *SC* 6.

²³² Srov. *LG* 11; *CHD* 30.

²³³ Srov. *SC* 47; *LG* 3, 7, 11, 26; *GS* 38; *UR* 2; *AA* 8; *PO* 5.

²³⁴ Srov. *PO* 5.

²³⁵ Srov. *SC* 48; 56; *PO* 18; *OE* 15.

²³⁶ Srov. *CHD* 30.

²³⁷ Srov. *SC* 47.

²³⁸ Srov. *LG* 26; *PO* 5.

spoluúčastní, každý svým způsobem podle poslání, které od Krista obdrželi. Ať už se jedná o stupeň svěcení, nebo liturgickou službu.²³⁹

§ 3. Slavení Eucharistie, musí být uspořádáno tak, aby všichni účastníci měli co největší užitek.²⁴⁰

3.1.2. Shrnutí

Jestliže se zadíváme na poznámkový aparát, který jsem doplnil k těmto třem kánonům, jež jsem vybral, je zřejmé, že vycházejí z dokumentů II. vatikánského koncilu. Tyto dokumenty nejsou právními předpisy, ovšem se také nejedná o pouhé teologické traktáty. Kdybychom chtěli vystihnout povahu zmíněných dokumentů, musíme uznat, že mají teologicko-právní povahu, a jelikož byly řádně vyhlášeny, normy v nich obsažené jsou právně závazné.²⁴¹

Koncilní dokumenty a Kodex kanonického práva k sobě neodmyslitelně patří. Kodex vychází z koncilních dokumentů a koncilní dokumenty jsou zase kodexem právně ukotveny. V případě překročení právní normy uvádí kodex sankce, které budou následovat. V pravdě nezbytná byla revize kodexu, která proběhla v reakci na II. vatikánský koncil.

3.2. Catechismus Catholicae Ecclesiae

Uchovávat a střežit poklad víry je úkol, který Pán svěřil Církvi. Během dějin, kterými Církev prochází, bylo vydáno značné množství dokumentů, které střeží a vysvětlují víru, aby Církev tomuto úkolu dostála. Mezi dokumenty, které střeží a vysvětlují drahocný poklad víry, patří také katechismy.

Z Tridentského koncilu vzešly knihy, které také měly zastávat výše zmíněný úkol. Mezi těmito knihami se nacházel i Tridentský katechismus, který byl vystřídán až katechismem, který vzešel z II. vatikánského koncilu. U příležitosti dvacátého výročí ukončení koncilu 25. ledna 1985 bylo svoláno mimořádné shromáždění biskupské synody. Cílem shromáždění bylo ocenit plody II. vatikánského koncilu. Při této příležitosti bylo vysloveno přání, aby byl sestaven katechismus jak katolické věrouky, tak morálky.

Papež Jan Pavel II. schválil Katechismus katolické círve 11. října 1992 u příležitosti výročí 30 let od zahájení koncilu. Tento katechismus byl napsaný ve francouštině.

²³⁹ Srov. SC 28.

²⁴⁰ Srov. *Tamtéž*, 49.

²⁴¹ Srov. HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*, s. 47.

Přibližně pět let poté, na slavnost Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna 1997, bylo Apoštolským listem *Laetamur Magnopere* schváleno a vyhlášeno oficiální latinské vydání katechismu.²⁴²

3.2.1. Struktura

Katechismus katolické Církve se skládá ze čtyř částí (vyznání víry, slavení křesťanského tajemství, život v Kristu a křesťanská modlitba). Nauka o svátosti Eucharistie se nachází ve druhé části: slavení křesťanského tajemství, články 1322–1419. Jaké prameny katechismus používá a o čem všem pojednává? Celý třetí článek, který je v této druhé části věnován Eucharistii, je sestaven následovně.

Článek začíná stěžejním tvrzením, které se v průběhu díla neustále opakuje, Eucharistie je pramenem a vrcholem života Církve. Následně jsou probrány jednotlivé názvy pro tuto svátost. Protože se už ve Starém zákoně nacházejí předobrazy Eucharistie, které se naplnily ve večeřadle, když Ježíš dal nový a definitivní význam požehnání chleba a kalicha, je třetí část věnována Eucharistii v ekonomii spásy. Na příkaz našeho Pána Ježíše Krista,²⁴³ Církev slaví Eucharistii až do druhého Kristova příchodu a právě o liturgickém slavení Eucharistie pojednává čtvrtá část. Pátá část ukazuje, jak spolu souvisí díkůvzdání, památka a přítomnost při slavení Eucharistie. Pojem velikonoční hostina je velmi široký, ale šestá část pod tímto pojmem vysvětluje symboliku oltáře, kolem kterého jsou všichni sjednoceni, a plody, které vyvstávají ze svatého přijímání. Poslední a tedy sedmá část, nahlíží na Eucharistii jako na záruku budoucí slávy.

3.2.2. Eucharistická nauka

Účelem druhé části katechismu, konkrétně 3. článku, který pojednává o Eucharistii, je podat ucelenou nauku o této svátosti. V textu se nenachází nic „nového“, co by nebylo o Eucharistii řečeno dříve. Což ani není účelem textu podat nové informace týkající se Eucharistie.

Text obsahuje velmi bohaté citace, ať už se jedná o Církevní Otce nebo církevní dokumenty, které vznikali v průběhu dějin, kterými Církev procházela. Samozřejmě základ textu tvoří Písmo svaté.

²⁴² Srov. AAS 89 (1997), *Laetamur magnopere*, s. 821.

²⁴³ Viz Mt 26,26–29; Mk 14,22–25; Lk 22,17–20; 1 Kor 11,23–25

Jestliže se podíváme na dokumenty, které byly schváleny na II. vatikánském koncilu, jsou umístěny na samém začátku této části, která se věnuje Eucharistii. Za pomoci těchto dokumentů jsme uváděni do tajemství Eucharistie jako pramene a vrcholu života Církve. Co to znamená? Že by předkoncilní texty tento pojem neznaly? To určitě ne, důvod tkví v tom, že se jedná o katechismus, který reaguje na koncil a jeho nauku, kterou chce přeložit co nejsrozumitelněji dnešnímu člověku.

Mezi hlavní témata, na které je kladen velký důraz, patří Eucharistie jako střed veškerého liturgického jednání, díkuvzdání, které se při slavení vzdává Otci, jednota mystického těla a záruka budoucích hodnot.

Za povšimnutí stojí zajímavost, že se na kompletním korpusu textu, podílí všechny dokumenty od koncilu, kterým jsem se věnoval v této práci, vyjímaje *Slavnostního vyznání víry* od Pavla VI.

3.2.3. Shrnutí

Papež Jan Pavel II. vydal tento katechismus pro nadcházející třetí tisíciletí, protože si byl vědom nové naléhavé evangelizace, aby všichni mohli radostně přijímat zvěst evangelia. A právě tento Katechismus katolické Církve má pomoci katechetovi, aby mohl předávat poklad víry uvnitř místní Církve.²⁴⁴

V závěru apoštolského listu *Laetamur Magnopere* vybízí Svatý Otec všechny biskupy, aby se horlivě podíleli na šíření tohoto textu a odkrývali tak nevyčerpatelnou studnici víry. Aby se tato víra, jejíž zdroj se nachází v jednotě Trojice, ve svornosti a jednotě šířila.²⁴⁵

3.3. Encyklika *Ecclesia de Eucharistia*

Ecclesia de Eucharistia je první encyklika, kterou papež Jan Pavel II. během svého pontifikátu věnoval zcela Eucharistii. Sám v úvodu uvádí, že v této encyklice navazuje na jubilejní dědictví, o kterém mluví v apoštolském listě *Novo millennio ineunte* a v mariánském dokumentu *Rosarium Virginis Mariae*.²⁴⁶

Aby římský biskup zdůraznil aktuálnost velké památky na vykoupení při mši svaté *in Coena Domini*, podepsal 17. dubna 2003 encykliku *Ecclesia de Eucharistia*, kterou věnoval zvláštním způsobem všem kněžím místo obvyklého listu k Zelenému čtvrtku.

²⁴⁴ AAS 89 (1997), *Laetamur magnopere*, s. 821.

²⁴⁵ *Tamtéž*.

²⁴⁶ Srov. AAS 95 (2003), *Ecclesia de Eucharistia*, s. 436.

Takto činí v pětadvacátém roce svého pontifikátu, aby plněji zahrnul do této eucharistické reflexe celou Církev.²⁴⁷

Účelem sepsání encykliky mimo jiné také bylo objasnění eucharistické nauka, aby mohla zazářit ve své plné kráse.

3.3.1. Struktura

Obsah této encykliky je rozčleněn do šesti kapitol, kterým je předřazen úvod. Na konci následuje krátká a stručná vize do třetího tisíciletí v podobě závěru.

Samotný úvod nás uvádí do velikonočního tajemství, ze kterého se zrodila Církev. Papež uvádí účel sepsání tohoto dokumentu. První kapitola nás uvádí to tajemství víry, které dobře vystihují slova, jimiž v latinské Církvi Boží lid odpovídá na zvolání kněze ve mši svaté „tajemství víry“. Lze říci, že tato kapitola kopíruje strukturu první kapitoly věroučné konstituce o Církvi. Apoštolové ve večeradle přijali Ježíšovu výzvu a vstoupili s ním do svátostného společenství, které trvá neustále až do konce věků, dokud Kristus podruhé nepřijde. Takto se buduje Eucharistií Církev a o tomto pojednává druhá kapitola. Jestliže Eucharistie „buduje“ Církev a Církev „dělá“ Eucharistii, vyplývá nám z této souvislosti, že je zde velmi úzká souvislost. A proto třetí kapitola mluví o apoštolském charakteru Eucharistie a Církve. II. vatikánský koncil na mnoha místech poukazoval na vztah Eucharistie a společenství.²⁴⁸ Proto i v této encyklice je tomuto tématu věnovaná čtvrtá kapitola, která tuto jednotu reflektuje z hlediska dokumentů, které byly vydány po koncilu. Pátá kapitola se pozastavuje nad vážností slavení Eucharistie. Poslední, a tedy šestá kapitola, nám staví před oči osobu, která je představena jako žena Eucharistie, jíž je Marie. Na závěr následuje upozornění, že eucharistické tajemství nepřipouští žádné redukování, ale je třeba klást důraz na celistvost.

3.3.2. Eucharistická nauka

Právě svátost Eucharistie je svátostí velikonočního tajemství v nejvlastnějším slova smyslu, stává se ohniskem života Církve. Lámání chleba odkazuje na dvou tisíciletou tradici a prvotní obraz Církve. Toto slavení, ať se děje kdekoliv, se uskutečňuje na oltáři světa: spojuje zemi s nebem, člověka s Bohem a vše proniká. Koncilní liturgická reforma přinesla bezpochyby velké výhody a umožnila aktivní a plodnější zapojení

²⁴⁷ Srov. AAS 95 (2003), *Ecclesia de Eucharistia*, s. 437.

²⁴⁸ Srov. SC 47; LG 3, 7, 11, 26; GS 38; UR 2; AA 8.

věřících do liturgie. Vedle těchto stránek existují ale i temná místa, která opouštějí od eucharistického kultu klanění, podléhají se na zatemňování pravé víry a katolického učení. Eucharistie se chápe pouze jako bratrské a společenské setkávání a redukuje se pouze na hlásání. Jednotlivé kapitoly v této encyklice mají sloužit k rozptýlení těchto stínů, aby Eucharistie „*zářila plným jasem svého tajemství*.“²⁴⁹

Z důvodu přehlednosti a efektivity se zaměřím na tyto témata: (1) Tajemství víry, (2) Eucharistie jako pramen a vrchol a (3) Eucharistie a Církevní společenství.

Tajemství víry

Toto téma je zařazeno na samotný počátek encykliky, protože jestliže se chceme zajímat o Eucharistii a její jednotlivé aspekty, musíme se nejdříve pokusit nahlédnout do tohoto tajemství. Samotné jádro se opírá o Písmo svaté. Tato oběť je zásadní pro celé lidstvo. Kristus tuto oběť dovršil, vrátil se k Otci a každý věřící, který má na této svátosti účast, získává nevyčerpatelné plody. To nás odkazuje na samotnou lásku Kristovu, která je navíc podpořena slovy „*Toto je moje tělo, které se za VÁS vydává*.“ Zpřítomnění eucharistické oběti nezpřítomňuje pouze Ježíšovu smrt, ale i jeho vzkříšení, v němž Kristova láska vrcholí. Kristus lidi nevykoupil utrpením, ale láskou. V tomto je skryto celé tajemství Kristovy oběti a kříže.

Eucharistie jako pramen a vrchol

Tvrzení, že Eucharistie je střed a vrchol života církve, není nové, prolíná se eucharistickou naukou od doby Tomáše Akvinského. Zde je navíc dodáno, že je eucharistie střed a vrchol služebného kněžství a je hlavním a ústředním důvodem pro samotnou existenci svátosti kněžství, které ve skutečnosti vzniklo v okamžiku ustanovení Eucharistie. Pastorační činnost kněze je různorodá a skýtá kněžím různá nebezpečí, která II. vatikánský koncil dešifroval a poukázal na eucharistickou oběť jako na střed a kořen celého křesťanského života. Proto je velmi nezbytné, aby kněží každý den vysluhovali Eucharistii, tím překonali rušivé napětí svých dní a v Eucharistii našli pravý střed své činnosti a služby. Z ústředního postavení Eucharistie také vyplývá její ústřední postavení zaměřené na pastorační kněžského povolání. Horlivá péče kněží o podporu eucharistické zbožnosti je účinným příkladem horlivé pastorační lásky kněze. Proto je velmi bolestné, když farnost nemá kněze, protože křesťanská obec má kořen

²⁴⁹ AAS 95 (2003), s. 439.

a těžiště ve slavení eucharistie.²⁵⁰ Eucharistie je pramenem veškeré milosti, která se z této svátosti rozlévá, na laiky i kněze.

Eucharistie a církevní společenství

Eucharistii se církev upevňuje ve své jednotě Kristova těla. Tato jednota vyvěrá z neoddělitelného působení Syna a Ducha svatého, který stojí na samém počátku církve. Eucharistie potvrzuje připojení ke Kristu skrze křest. Při eucharistickém přijímání je věřícím udělen dar touhy po bratrské jednotě, která přebývá v lidském srdci. Právě tím, že eucharistie buduje církev, vytváří mezi lidmi společenství. Je třeba ale mít na paměti, že slavení eucharistie nemůže být výchozím bodem společenství, neboť již předpokládá jeho existenci, upevňuje ho a přivádí k dokonalosti, protože v eucharistii se společenství rozvíjí. Tato jednota je cíl života Církve, ke kterému Církev směřuje.

Eschatologické zaměření eucharistie vyjadřuje a upevňuje společenství s nebeskou Církví. Proto ve východních anaforách a v latinských modlitbách se vzývá a připomíná Panna Maria a všichni svatí. Právě proto poslední část encykliky věnoval papež Panně Marii, jako ženě Eucharistie. Eucharistie nám zjevuje nepatrnou část slávy z nebeského Jeruzaléma, která proniká do našich dějin a prozařuje temnotu, která zahaluje zemi v podobě válek, hladu a mnoho dalšího neštěstí. Eucharistie obnovuje lidstvo Kristovou láskou.

3.3.3. Shrnutí

Je zřejmé, že v této encyklice nemůžeme najít odpovědi na všechny problémy, týkající se Eucharistie v dnešní době. Hlavním podnětem k sepsání tohoto dokumentu byla kulturní situace, ve které se Církev nacházela. Kněžím ale i laikům se otevřely velké možnosti pastorace, což je určitě chvályhodné, ale nesmí dojít k tomu, že kněží začnou upouštět od slavení Eucharistie a věnovat se ostatním záležitostem v rámci pastorace. Naproti tomu laici mají znovu objevit za pomoci svého duchovního vůdce sílu eucharistického společenství, kde ve středu jedná kněz *in persona Christi*. Na samotný závěr zve Svatý otec všechny věřící do školy svatých, od kterých se máme učit, protože v nich eucharistická úcta nabývá zářivé žité skutečnosti.²⁵¹

²⁵⁰ Srov. AAS 95 (2003), s. 454.

²⁵¹ *Tamtéž*, s. 474.

3.4. Instrukce *Redemptionis sacramentum*

O slavnosti Zvěstování Páně dne 25. března 2004, byla vyhlášena instrukce *Redemptionis sacramentum* o tom, co se má zachovávat a čeho je třeba se vyvarovat ohledně eucharistie. Papež pověřil Kongregaci pro bohoslužbu a svátosti, aby po poradě s Kongregací pro nauku víry připravila tuto instrukci, kterou je nutno číst v kontextu encykliky *Ecclesia de Eucharistia*. Cílem instrukce není podat vyčerpávající souhrn norem, ale vést k hlubokému pochopení a ocenění liturgických norem. Protože přestupky, které se týkají eucharistie, přispívají k zatemňování pravé víry a katolického učení této svátosti, neboť tajemství eucharistie je velké, proto s ním nelze nakládat svévolně.²⁵² Papež tuto instrukci schválil o slavnosti svatého Josefa. V krátkosti představím tuto instrukci a rozeberu některé normy, které významným dílem ovlivnila předcházející encyklika.

3.4.1. Struktura

Celá instrukce je složena z osmi kapitol. Úvod pojednává o nezbytnosti jednotlivých norem, které se v tomto dokumentu nacházejí. První kapitola pojednává o církevní autoritě, které přísluší řídit liturgii. Celé kapitola je sestavena sestupně od Římského biskupa, přes kongregace, diecézního biskupa, biskupskou konferenci, kněze a jáhny. Je zřejmé, že každé skupiny se dané normy týkají jiným stupněm závaznosti. Druhá kapitola nás uvádí do problematiky účasti věřících na slavení Eucharistie. Účast všech věřících musí být aktivní a vědomá, i když se bude lišit podle stupně svěcení, úkolu a činné účasti. Problematikou správného slavení mše se zabývá třetí kapitola. Nejdříve je zmíněna materie, kterou se slaví nejsvětější oběť, následuje část věnovaná eucharistickým modlitbám a dalším částem mše. Závěr třetí kapitoly je věnován různým obřadům, které jsou spojeny se slavením mše svaté.

Čtvrtá kapitola se zabývá svatým přijímáním a to: jednotlivými pravidly, pro udílení svatého přijímání. Pátá kapitola zohledňuje aspekty týkající se eucharistie, ať už se jedná o místo konání mše svaté, různé okolnosti, posvátné nádoby a liturgická roucha. Instrukce, které se zabývají uchováváním Nejsvětější svátosti, nejrůznějšími formami úcty Nejsvětější svátosti, eucharistickými průvody, kongresy, jsou obsaženy v šesté kapitole. Sedmá kapitola zohledňuje mimořádné přísluhovatele svatého přijímání, bohoslužby slavené za nepřítomnosti kněze a dokonce je zde věnovaná pasáž

²⁵² Srov. AAS 96 (2004), *Redemptionis sacramentum*, s. 550.

i duchovním, kteří pozbyli duchovního stavu. Na toto téma navazuje osmá kapitola, která se věnuje nápravě přestupků proti Eucharistii. Samotný závěr povzbuzuje Boží lid k hojnému slavení eucharistie.

3.4.2. Eucharistická nauka

Jak se do této instrukce promítla témata z encykliky *Ecclesia de Eucharistia*, kterými jsem se zabýval výše? Na tento problém se nyní zaměřím.

Tajemství víry

Tajemství víry či tajemství eucharistie je velké, a proto je třeba respektovat posvátný charakter a univerzální rozměr. Jednání, které se neslučuje s tímto tajemstvím, neodpovídá hladu a žízní po živém Bohu, ani se nejedná o pastorační službu a neslouží liturgické obnově, ale obírá věřící o duchovní bohatství a dědictví. Kromě toho jsou do slavení eucharistie vnášeny prvky deformace a zmatku. Z tohoto pochází nejasnost v nauce a pohoršení u Božího lidu.²⁵³ Nejen proto je třeba tajemství víry chránit a pečovat o něj. Toto je také jeden z důvodů, proč tato instrukce byla vypracována ve spolupráci s Kongregací pro nauku víry.

Eucharistie jako pramen a vrchol

Eucharistie je zde hlavně zmíněna jako pramen milosti, který osvobozuje od každodenních vin a ochraňuje od těžkých hříchů, eucharistie je přirovnávaná k léku, který léčí zraněnou duši hříchem. Je zřejmé, že milosti jsou udělovány rozdílně, podle stavu, v němž se služebník nachází. Kněží mají často sloužit mši svatou a mají mít na paměti, že neustále konají dílo vykoupení a tímto vzdávají chválu nebeskému Otci a posvěcují sami sebe. Jedná se o úkol Krista a církve.

Eucharistie a církevní společenství

Instrukce upozorňuje, že není možné chápat církev jako shromáždění, které existuje z lidské vůle, ale jako společenství Božího lidu shromažďované Duchem svatým, jež na základě víry odpovídá na své nezasloužené povolání. Eucharistii nelze chápat jako „koncelebraci“ v totožném významu kněze s věřícími.²⁵⁴ Eucharistie, kterou celebruje kněz, daleko převyšuje moc shromáždění, společenství, které se shromažďuje kolem eucharistického stolu, nutně potřebuje svěceného služebníka, ale kněz eucharistii neslaví sám za sebe, ale za celou církev. Společenství Božího lidu, které se shromažďuje

²⁵³ Srov. AAS 96 (2004), s. 553.

²⁵⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 564.

kolem eucharistie má být aktivně zapojeno do liturgie slavení. Instrukce uvádí konkrétní příklady: ministranti, lektoři, akolyti a další.

3.4.3. Shrnutí

Tato instrukce je nejmladší, citační aparát se skládá z odkazů na Tridentický koncil, dokumenty Druhého vatikánského koncilu a jednotlivé papeže až do doby vydání. Instrukce má za úkol odstranit neduhy při slavení, aby liturgie nebyla zlehčována. Z textu je zřejmé, že se nejedná jen o doktrínu, ale tento dokument obsahuje mnoho pastoračních doporučení a připomínek. V tomto dokumentu jsem se snažil ukázat, jak se doktrína odráží v praxi.

3.5. Apoštolský list *Mane nobiscum Domine*

Jak už ze samotného názvu vyplývá, tento dokument byl napsán k roku eucharistie, trvajících od října 2004 do října 2005. Na počátku eucharistického roku se od 10. do 17. října 2004 konal Mezinárodní eucharistický kongres od v Guadlajara (Mexiko), ke konci eucharistického roku se od 2. do 29. října 2005 sešla biskupská synoda ve Vatikánu na téma: „Eucharistie, pramen a vrchol života a poslání církve.“ Z této synody vzešla posynodální apoštolská exhortace, kterou se budu zabývat níže. Tento apoštolský list byl uveřejněn o památce Pannu Marie Růžencové 7. října 2004.

3.5.1. Struktura

Apoštolský list lze rozdělit na čtyři hlavní části. První část klade důraz na pokračování ve stopách jubilea, to znamená rozjímat tvář Krista s Marií, protože skončil Rok růžence. Druhá část vyzdvihuje Eucharistii jakožto tajemství světla, druhá se věnuje tématu cesty do Emauz. Eucharistie jako pramen a epifanie společenství je téma třetí kapitoly. Čtvrtá kapitola ukazuje na Eucharistii jako na začátek misie.

3.5.2. Eucharistická nauka

Apoštolský list pojednává o Eucharistii jako o tajemství, společenství a poslání církve.

Tajemství eucharistie

Tajemství Eucharistie se odehrává v dynamickém kontextu znamení. Pokud je mysl osvětlená, tak znamení „mluví“, otevírá srdce věřícím, tak jako Kristus otevřel oči emauzským učedníkům, když lámal chleb. Proto žádný rozměr svátosti nemůže být

zanedbán. Není pochyb o tom, že nejvíce zřejmý rozměr eucharistie je rozměr hostiny. Nesmíme, ale zapomenout, že tato hostina má hluboký obětní smysl.²⁵⁵

Svatý otec připomíná závažnost tohoto tajemství, které musí být důstojně slaveno. Papež navrhuje, aby se během tohoto Roku Eucharistie v každém farním společenství, důkladně studovali *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*. Je třeba, aby pastýři uváděli věřící do tohoto tajemství mystagogickou katechezí.

Eucharistie jako pramen společenství

Ježíš skrze eucharistii zůstal i po svém nanebevstoupení v Božím lidu. Přijmout eucharistii znamená vstoupit s ním do hlubokého vztahu a společenství. V eucharistii je Božímu lidu dáno, aby se sytil Bohem již na této zemi v očekávání plného spojení v nebi. V každé mši svaté je Boží lid volán, aby se spojoval v ideální společenství, na které poukazují Skutky apoštolské. Rok Eucharistie měl věřící provokovat, aby se tomuto ideálu snažili co nejvíce přiblížit. Na závěr kapitoly o společenství vyslovil papež přání, aby bylo vynaloženo úsilí o znovu objevení dnu Páně, protože v tomto dni křesťané znovu prožívají to, co zakusili apoštolové shromáždění v onen velikonoční večer.²⁵⁶

Eucharistie a misijní poslání církve

Setkání s Kristem, které je neustále prohlubováno v Eucharistii, vyvolává v církvi a každém křesťanu touhu šířit evangelium. K tomuto poslání křesťana Eucharistie nevybaví pouze vnitřní sílou, jak o tom pojednává konstituce *Lumen gentium* v článku 17, ale také plánem. Každý věřící má rozjímat a osvojit si hodnoty, které Eucharistie vyjadřuje a vnuká. Tento eucharistický plán má věřící uskutečňovat v prostředí, v němž žije. Papež nabádá věřící, aby se nebáli mluvit o Bohu, neboť je mylné se domnívat, že křesťanská víra ohrožuje autonomii státu. Naopak slavení Eucharistii podněcuje mír a solidaritu, proto Eucharistii papež zde nazývá školou míru.²⁵⁷

3.5.3. Shrnutí

Apoštolský list *Mane nobiscum Domine* je zaměřen v mnoha ohledech pastoračně, aby podnítl Boží lid, který má v Eucharistii pokrm, k cestě dokonalosti. Předcházející dokumenty také pojednávaly o tajemství Eucharistie, které bylo zmíněno jako pramen

²⁵⁵ Srov. AAS 97 (2005), *Mane nobiscum Domine*, s. 343.

²⁵⁶ Srov. *Tamtéž*, s. 347.

²⁵⁷ Srov. *Tamtéž*, s. 349.

a vrchol. Tento apoštolský list rozvinul vztah mezi Eucharistií a misijním posláním církve. Toto téma je zde velmi nápadně zpracováno a je mu věnován velký rozsah. Z toho lze vyvodit, že Svatý Otec reaguje na situaci ve světě, který trpí chudobou. Proto povzbuzuje k pravé lásce Kristových učedníků.

3.6. Shrnutí pontifikátu Jana Pavla II.

Když se ohlédneme za pontifikátem Jana Pavla II., uvidíme velké množství dokumentů, které se věnují Eucharistii. V nich nacházíme především dvě témata: (1) Tajemství víry a (2) misijní poslání.

Tajemství víry

Jestliže je Eucharistie tajemstvím, tak také kněžství musí být tajemstvím. Mezi Eucharistií a kněžstvím existuje zvláštní reciprocita pocházející z Jeruzalémského večeřadla. Jedná se o dvě společně ustanovené svátosti, jejichž osudy jsou nerozlučitelné. Křesťanský lid má na jedné straně děkovat za dar Eucharistie a kněžství, na druhé straně nepřestává prosit, aby nikdy a nikde v církvi nechyběli kněží. Papež do tohoto tématu zasahuje spíše pastorálně než dogmaticky. Jan Pavel II. podtrhnul spojení tajemství eucharistie a služebného kněžství.

Misijní poslání eucharistie

Nejde o nové tvrzení, protože už II. vatikánský koncil poukázal na misijní vyzařování laiků. Zde jde o to, že v roce Eucharistie, papež radikálním způsobem nabádá věřící, aby se vydali na cestu solidarity a služby lidem na okraji společnosti. Papež dobře rozlišil, že na prvním místě se nejedná o misie do „zahraničí“, ale misie ve vlastním životě. Eucharistie podněcuje věřící, aby se s odvahou angažovali ve strukturách tohoto světa a vnášeli do nich vztahy, které mají původ v Božím sebedarování.

4. Pontifikát Benedikta XVI.

Po Janu Pavlu II., který zemřel 2. dubna 2005, byl zvolen na papežský stolec 19. dubna 2005 tehdejší prefekt Kongregace pro nauku víry Joseph Ratzinger, který přijal jméno Benedikt XVI.

Z jeho pontifikátu se zaměřím pouze na dva dokumenty. První bude Posynodální apoštolská exhortace *Sacramentum caritatis* o Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve. Druhý a poslední dokument bude *Eucharistické kompendium*, které vzešlo z biskupské synody, která se uskutečnila od 2. do 23. října 2005 ve Vatikánu.

Pontifikát tohoto papeže budu sledovat do roku 2010.

4.1. Apoštolská exhortace *Sacramentum caritatis*

Kdybychom se ptali po původu této exhortace, musíme se vrátit k Velkému jubileu roku 2000, neboť tento rok byl nepochybně charakterizován silným smyslem pro Eucharistii. Taktéž musíme zohlednit Rok Eucharistie, který biskupskou synodu předcházel a v určitém smyslu ji připravoval.

Cílem posynodální apoštolské exhortace je podchytit různorodé bohatství úvah a návrhů, které vyplynuly ze shromáždění biskupské synody. Papež Benedikt XVI. chce na základě rozsáhlého bohatství nauky a na doporučení synodálních otců tímto dokumentem navrhnout, aby křesťanský lid prohloubil vztah k tajemství eucharistie.²⁵⁸ Tento dokument byl vyhlášen o svátku Stolce svatého Petra, 22. února 2007.

4.1.1. Struktura

Úvod do této exhortace uvádí důvod, proč byl tento dokument napsán. Obsah celé exhortace je rozdělen do tří velkých částí. První část nás zasvěcuje do eucharistického tajemství. Nejprve se pojednává o jednotlivých osobách Trojice. Poté následuje, jak Eucharistie souvisí s církví a jejími jednotlivými svátostmi. První oddíl uzavírá souvislost mezi Eucharistií a eschatologií. Druhý oddíl představuje tajemství slavení Eucharistie. Výchozí bod se nachází u Krista Velekněze a pokračuje se přes vysluhovatelé svátosti. Následuje vysvětlení struktury eucharistické slavnosti a participace na tomto slavení. Druhou část uzavírá adorace a eucharistická zbožnost. Třetí část představuje eucharistické formy křesťanského života, tajemství, které se skrze eucharistii nabízí světu.

²⁵⁸ Srov. AAS 97 (2005), *Sacramentum caritatis*, s. 108.

4.1.2. Eucharistická nauka

Samotný název této posynodální apoštolské exhortace *O Eucharistii, zdroji a vrcholu života a poslání církve*, svědčí o tom, že se nelze na tomto místě zabývat každým tématem, které je nám zde představováno v souvislosti s Eucharistií. Proto se zaměřím pouze na to, jak je zde pojednáno o Eucharistii a církvi.

Na základě svátosti Eucharistie Ježíš zahrnul Boží lid do své „hodiny“. Tímto je naznačeno pouto mezi Božím lidem a Kristem. Svou obětí na kříži Kristus zrodil církev jako svou snoubenku a své tělo, kde On je hlavou. Je poukázáno na srovnání původní Evy a nové Evy, církve. Jak uvádí Jan, z probodeného boku vyšla krev a voda,²⁵⁹ což naznačuje symbol svátostí.²⁶⁰ „Eucharistie je Kristus,²⁶¹“ ten se nám dává a tak z nás vytváří své tělo. Zde je umístěna myšlenka sv. Augustina, kterou jsem zmínil již dříve: Eucharistie, která vytváří církev, a církev, která utváří Eucharistii. Církev může slavit a uctívat Krista přítomného v Eucharistii, protože Kristus se církvi daroval jako první v oběti kříže. V konstituci o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* jsem se zabýval myšlenkou, že Kristus je první, kdo jedná. Proto je v exhortaci uvedeno, že máme při každém slavení Eucharistie vyznávat prvenství Kristova daru. Nejedná se jen o prvenství chronologické, ale též ontologické, neboť Kristus od věčnosti miluje „své“ jako první.²⁶²

4.1.3. Shrnutí

Celý dokument pojednává o eucharistii velmi komplexním způsobem. Za zmínku také stojí struktura, která má výchozí bod v Nejsvětější Trojici a končí praktickou aplikací v dnešním světě (sociální nauka církve). Na úplném konci papež přislíbil, že vyhoví žádostem otců a bude publikováno Eucharistické kompendium.

4.2. Compendium Eucharisticum

V posynodální apoštolské exhortaci *Sacramentum caritatis* Svatý otec přislíbil vydání Eucharistické kompendia, aby křesťanský lid mohl lépe věřit, žít a slavit tajemství Eucharistie. Naplnění těchto slov se uskutečnilo 25. března 2009, kdy toto kompendium spatřilo světlo světa.

²⁵⁹ Viz Jan 19,34.

²⁶⁰ Srov. *LG* 3

²⁶¹ *AAS* 97 (2005), s. 115.

²⁶² Srov. *Tamtéž*, s. 116.

4.2.1. Struktura

Fundament kompendia tvoří eucharistická řeč u sv. Jana 6, 30–65. Následují úryvky z dekretu *O nejsvětější eucharistii*, které byly plodem Tridentského koncilu. Dále následují články z konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*, encykliky *Ecclesia de Eucharistia*, a články z kompendia katechismu.

Úvod do nauky o Eucharistii má tři části. (1) První část pojednává o Eucharistii jako oběti. (2) Druhá část se zabývá reálnou přítomností Krista v Eucharistii. (3) Třetí část představuje Eucharistii jako hostinu, která se uskutečňuje ve společenství církve.

Hlavní korpus kompendia obsahuje:

- doktrinální zásady tzn. naukové principy;
- liturgické slavení – mešní řád podle Pavla VI, čtyři eucharistické modlitby z misálu z roku 1962, votivní mši o eucharistii, Denní modlitbu církve, ze slavnosti Těla a Krve Páně z breviáře z roku 1961, řád výstavů a požehnání a celkem 11 písní o eucharistii;
- modlitby – přede mši svatou, po mši svaté, při oblékání liturgických rouch;
- dodatky – čtvrtá kniha o následování Krista, čtvrtá kniha CIC a výběr z kodexu východních církví.

4.2.2. Shrnutí

Liturgie je vrchol, k němuž všichni směřujeme, a pramen, z kterého vyvěrá síla. Toto Eucharistické kompendium má posloužit jako pastorační pomůcka, která byla navržena na biskupské synodě, která se konala od 2. do 23. října 2005 ve Vatikánu. Eucharistické kompendium obsahuje prvky liturgické, katechetické a devocionální, aby se rozšířila a uchovala úcta k eucharistii. Kompendium je určeno kněžím, řeholníkům i laikům. Tento dokument připravila Kongregace pro bohoslužbu a svátosti.

4.3. Shrnutí pontifikátu Benedikta XVI.

Co se týká počtu let, je tento pontifikát nejkratší, zabýval jsem se „pouhými“ pěti lety. Z četby exhortace *Sacramentum caritatis* je zřejmé, že tento papež byl prefektem Kongregace pro nauku víry. Všechny texty, které napsal, jsou velmi teologicky bohaté a hutné. Obsah a struktura zmíněné exhortace to jen dosvědčují. Tajemství Eucharistie je promítnuto do liturgického konání a poté do nové duchovní bohoslužby, která se projevuje láskou k bližnímu. Protože Eucharistie je svátostí lásky.

Tajemství víry

Papež tuto exhortaci postavil na „tajemství víry“. Předcházející dokumenty pod tímto pojmem umístily okamžik ustanovení, transsubstanciaci a to bylo vše. Benedikt XVI. pod tento pojem skryl jak dogmatické výpovědi, tak pastorální. Eucharistie je „tajemství“, to je zřejmé již z předcházejících dokumentů, ale Eucharistie jako žité tajemství, se zde objevuje jako něco úplně nového. Jak je to možné?

Eucharistický kult prostupuje celý život křesťana. Proto neexistuje nic, co je skutečně lidské (slova, myšlenky, skutky, city), aby v Eucharistii nenašlo takovou formu, která by danou skutečnost umožnila prožívat v plnosti. Do antropologie vstupuje novost, kterou přináší v Eucharistii Kristus. Kult, který je milý Bohu, nelze omezit pouze na jediný okamžik, ale musí pronikat celý aspekt života. Jak říká sv. Irenej, oslavou Boha je živý člověk.²⁶³

Krista, kterého přijímáme, nesmíme mít vyhraněného pro sebe, neboť tajemství této svátosti má sociální charakter. Základem tohoto sociálního aspektu je spravedlnost, smíření a odpuštění.²⁶⁴ Na základě těchto důvodů Svatý otec „tajemství víry“ umístil i do pastorační oblasti.

²⁶³ Srov. AAS 97 (2005), s. 159.

²⁶⁴ Srov. *Tamtéž*, s. 173.

Závěr

V úvodu do této práce jsem si položil otázku, zdali pak II. vatikánský koncil respektoval, popřípadě zohlednil předcházející koncily.

Ať už uchopíme eucharistickou nauku jako celek za celé období, kterým jsem se zabýval, či pouze v jednotlivých kapitolách, můžeme konstatovat následující. Je více než zřejmé, že koncil pokračuje v nepřetržité Apoštolské tradici. Jako důkaz tohoto tvrzení mohu uvést prameny, z kterých čerpali ať už koncilní otcové, nebo pisatelé magisteriálních dokumentů v jednotlivých pontifikátech. II. vatikánský koncil se neustále odvolává na Písmo svaté, apoštolské otce i středověké teology. Pozdější dokumenty, které byly vyhlášeny z jednotlivých pontifikátech, neustále čerpají a odvolávají se na předchozí dokumenty. V celém padesátiletém období lze vypořádat pomyslnou červenou nit, kterou představuje Tradice.

Koncil pouze dnešnímu člověku předložil srozumitelným způsobem církevní nauku a následující dokumenty ji případně dovysvětlují. Eucharistická nauka však během několika let od koncilu až po dnešek prodělala určitý vývoj z pastoračního hlediska.

Kdybych se měl pokusit vysvětlit eucharistickou nauku za dané období, kterým jsem se zabýval, shrnul bych ji to těchto bodů:

(1) Eucharistie jako tajemství víry. Jde o jedinou svátost, nazývanou též svátostí lásky, protože je v této svátosti, v eucharistickém chlebě a víně, přítomen reálně sám Kristus na způsob substance. Tajemství, které je našim očím skryto, poznáváme očima víry.

(2) Eucharistie jako pramen a vrchol veškerého života Církve. Tento bod se nachází v každé kapitole a ne jednou. Eucharistie je pramen milosti, která se na Boží lid „rozlévá“ skrze eucharistickou oběť, která se uskutečňuje na oltáři. Zároveň je Eucharistie vrchol života Církve, který se naplňuje v jednotě, kterou Eucharistie tvoří. Tato jednota dosáhne dokonalosti až ve věčné nebeské vlasti.

Tyto body nejsou výdobytkem moderní doby, tuto terminologii, již používá Svatý Tomáš ve své Teologické sumě.

Několikrát jsem v této práci zopakoval tvrzení, že církev nelze dělit na pre-koncilní a po-koncilní. Církev je jen jedna a to ta, kterou založil Ježíš Kristus, když chodil po této zemi, a tato Církev dojde naplnění až při druhém Kristově příchodu.

Nová doba potřebuje nové světce, kteří svým životem poukazují na hodnoty věčné. Je tedy na každém člověku, jestli dá svůj svobodný souhlas k přijetí víry, protože jak říká Svatý Tomáš, víra je nám dána bez našeho přičinění, nikoli však bez našeho souhlasu. Bez víry do tajemství Eucharistie proniknout nelze.

Seznam použitých zkratek

Biblické zkratky kanonických knih, které jsou použity v této práci, jsou citovány podle katolického úzu.

- AA** Dekret II. vatikánského koncilu o apoštolátu laiků, *Apostolicam actuositatem*
- AAS** Acta Apostolicae Sedis
- AS** Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Eocumenici Vaticani II.
- CIC** Kodex kanonického práva
- DH** *Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*
- GS** Pastorální konstituce II. vatikánského koncilu o církvi v dnešním světě *Gaudium et spes*
- CHD** Dekret II. vatikánského koncilu o pastýřské službě biskupů v církvi *Christus Dominus*
- LG** Věřoučná konstituce II. vatikánského koncilu o církvi *Lumen gentium*
- KKC** Katechismus katolické církve
- OE** Dekret II. vatikánského koncilu o katolických východních církvích *Orientalium Ecclesiarum*
- PO** Dekret II. vatikánského koncilu o službě a životě kněží *Presbyterorum ordinis*
- SC** Konstituce o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium*
- STh** Teologická suma Tomáše Akvinského
- UR** Dekret II. vatikánského koncilu o ekumenismu *Unitatis redintegratio*

Seznam pramenů a literatury

1. Prameny

a) Písmo svaté

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Ekumenický překlad.. Praha. Česká katolická charita, 1985.

b) papežské dokumenty v Acta Apostolicae sedis (AAS)

BENEDICTUS XVI. Adhortatio apostolica postsynodalis, Sacramentum caritatis. AAS 99 (2007). Český překlad: *Posynodální apoštolská exhortace, Sacramentum caritatis.* Praha: Paulínky, 2007.

BENEDICTUS XVI. Porta fidei. AAS 103 (2011). Český překlad: *Porta fidei. Brána k víře.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2012.

IOANNES PAULUS II. Ecclesia de Eucharistia. AAS 95 (2003). Český překlad: *Encyklika Jana Pavla II. o eucharistii a jejím vztahu k církvi.* Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003.

IOANNES PAULUS II. Epistula Apostolica, Mane nobiscum Domine. Český překlad: *Apoštolský list Svatého otce Jana Pavla II. biskupům, kněžím a věřícím laikům k roku eucharistie Mane nobiscum Domine.* Praha: Česká biskupská konference, 2004.

IOANNES PAULUS II. Instructio, Redemptionis sacramentum. Český překlad: *Instrukce Redemptionis sacramentum o tom, co se má zachovávat a čeho je třeba se vyvarovat ohledně eucharistie.* Praha: Česká biskupská konference, 2005.

IOANNES PAULUS II. Laetamur Magnopere. AAS 89 (1997).

PAULUS VI. Mysterium Fidei. AAS 57 (1965).

PAULUS VI. Eucharistium mysterium. AAS 59 (1967).

PAULUS VI. Sollemnis professio fidei. AAS 60 (1968). Český překlad PAVEL VI. *Slavnostní vyznání víry sv. Otce Pavla VI.* Biskupský Ordinariát-Služby, Brno, 1969.

PAULUS VI. Constitutio apostolica qua Missale Romanum ex decreto concilii cecumnici vaticani II instauratum promulgatur. AAS 61 (1969). Český překlad PAVEL VI. *Apoštolská konstituce vyhlašující Římský misál obnovený podle Druhého vatikánského sněmu.* Český misál, Česká liturgická komise Praha, Vatikán, 1983.

c) tištěné prameny

AKVINSKÝ, Tomáš. *Summa theologie*. Milano, 1988.

Acta synodalia sacrosancti concilii oecumenici Vaticani II. 1970–190.

CONGREGATIO DE CULTU ET DIVINA ET DISCIPLINA SACRAMENTORUM.

Comendium eucharisticum. Vatican: Libera editrice Vaticana, 2009.

Český misál. Česká liturgická komise Praha, Vatikán, 1983.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

DENZINGER, Heinrich – HÜNERMANN, Peter. *Enchiridion symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*, Herder, Friburgi Brisgoviae, 1991.

Katechismus katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.

Kodex kanonického práva. Zvon, České katolické nakladatelství, Praha, 1994.

KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU A SVÁTOSTI. *Všeobecné pokyny k Římskému misálu*. Praha: Česká biskupská konference, 2000.

Missale Romanum. Ex decreto sacrosancti cecumenici concilii Vaticani II instauratum auctoritate Pualii PP. VI. promulgatum Joannis Pauli PP. II. cura recognitum. Editio typica terbia. Typis Vaticanis, 2002.

Missale Romanum. Institutio generalis Missalis Romani. Vatican: Typis polyglottis Vaticanis 1970.

2. Sekundární literatura

a) literatura

BOUBLÍK, Vladimír. *Boží lid*. Řím: Křesťanská akademie, 1967.

HELLIN, Francisco G. *Lumen gentium synopsis. Concilii Vaticani II synopsis in ordinem redigens schemata cum relationibus necnon patrum orationes atque animadversiones*. Libreria Editrice Vaticana, 1996.

HELLIN, Francisco G. *Sacrosanctum Concilium. Synopsis in ordinem redigens schemata cum relationibus necnon Patrum orationes atque animadversiones Constitutio de Sacra Liturgia*. Libreria Editrice Vaticana, 2004.

HRDINA, Antonín. *Kanonické právo. Dějiny pramenů, teorie, platné právo*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.

HÜNERMANN, Peter – HILBERATH, Bernd Jochen (eds.). *Herders theologischer kommentar zum Zweiten Vatikanischen Konzil*, Svazek 2, 3, 4. Freiburg: Herder, 2004.

KREMER, Jacob. *Druhý list Korintánům*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

POLC, Jaroslav V. *Posvátná liturgie*. Řím: Křesťanská akademie, 1981.

RATZINGER, Joseph. *O víře dnes. Rozhovor s Vittorioem Messoriem*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1998.

SKALICKÝ, Karel. *Radost a naděje*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000.

b) články

MOHELNÍK, Benedikt. Liturgie je dílem Ježíše Krista Velekněze, Komentář k 7. článku konstituce o liturgii. In *In Spiritu Veritatis. Almanach k 65. narozeninám Dominika Duky OP*. Praha: Krystal OP, 2008.